

СЛОВО

Протівми

Без мови немає нації!

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

9 (905), 2—8 березня 2017

Олена ТЕЛІЗА Сучасникам

*“Не треба слів. Хай буде тільки діло.
Його роби — спокійний і суворий,
Душі не плутай у горіння тіла,
Сховай свій біль. Стримай раптовий порив”.*

*Але для мене — у святім союзі
Душа і тіло, щастя з гострим болем.
Мій біль бринить. Зате, коли сміюся,
І сміх мій рветься джерелом на волю.*

*Не лічу слів. Даю без міри ніжність.
А може, в цьому й є моя сміливість:
Палити серце — в хуртовині сніжній,
Купати душу — у холодній зливі.*

*Вітрами й сонцем Бог мій шлях намітив,
Та там, де треба, я тверда й сувора:
О краю мій, моїх ясних привітів
Не діставав від мене жодний ворог.*

Пам'ятник Олені Телізі

постав на території Національного історико-меморіального заповідника “Бабин Яр” у Києві. 25 лютого кияни принесли квіти пам'яті і любові визначній діячці національно-визвольного руху, діячу ОУН(м), поетесі, публіцисту, літературному критику Олені Телізі.

Пам'ятник встановлено на виконання президентського указу про святкування 100-річчя від дня її народження, а також відповідно до заходів із 75-х роковин трагедії у Бабиному Яру.

На урочистостях були присутні представники уряду, духовенства, київська влада та громадськість.

Освятити пам'ятник патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет.

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

“У нашому музеї напередодні дня народження Лесі Українки ми проводимо конкурс читців її творів. Переможців конкурсу визначить компетентне журі. Але в конкурсі не буде переможених. Адже виконавцікладають серця і душі у виконання віршів Лесі Українки”, — зазначила старший науковий співробітник Музею Любов Каштелянчук. А голова журі, артистка Національної філармонії України Наталія Насікан наголосила на тому, що кожен виступ — невеличка вистава, яку разом створюють виконавці і глядачі.

У конкурсі взяли участь учні загальноосвітніх шкіл і коледжів Києва. Дехто з них крім творів Лесі Українки виконував музичні твори на скрипці, бандурі та фортепіано. Переможцями у молодшій віковій категорії стали: Аліна Коваленко (І місце), Юлія Довгань (II) та Вероніка Артеменко (III). У старшій перше місце між собою поділили Анна Мариненко, Аліна Цибеня, Дарина Пінчук, Гліб Компанієнко, Максим Койдик та Юлія Мала; друге — Надія Неровня, Анастасія Ковальова, Іван Мартиненко, Марина Дудник та Маргарита Петрович і третє — Марія Косян та Олександр Денисенко.

Фото Георгія Лук'янчука

Лунає Лесине слово

У Музеї видатних діячів української культури в рамках проекту “Нова плеяда” та з нагоди дня народження Лесі Українки відбувся конкурс читців її поезії. Захід провели за підтримки ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка.

Заступник голови ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка Микола Нестерчук вручив учасникам конкурсу пам'ятні призи: “Кобзар” Тараса Шевченка, поетичні збірки Павла Мовчана “Серцевина” і Бориса

Олійника “Крик”, а також компакт-диски з “Дитячої колекції” — “Природознавство”, “Видатні художники світу”, “Українські народні казки”, “Історія України”, “Традиції українського народу”.

Тематичне мотто
цього числа «СП»:

**РОБІМО ВСЕ, ЩО
МОЖЕМО, ПАМ'ЯТАЮЧИ
ПОПЕРЕДНИКІВ І
СПОДІВАЮЧИСЬ
НАСТУПНИКІВ**

ЧИТАЦЬКЕ ВІЧЕ

E-mail:
slovo_prosvity
@ukr.net

2-7

ЛЮДИ “ПРОСВІТИ”

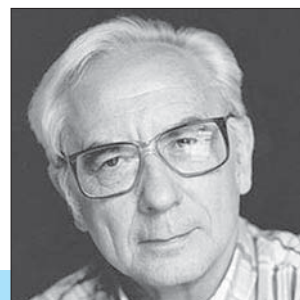
8-9

БАТЬКІВ “КОБЗАР”

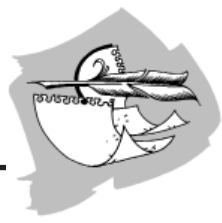

10-11

**АНДРІЙ СОДОМОРА
ПРО МИКОЛУ ЛУКАША**

13

— Як правило, незалежницький світогляд передається генетично. І з Вами було так?

— Мої пращури — німці. 1551 року польський король Сігізмунд Август за вірну військову службу передав їм землі на території сучасної Житомирщини — так звану Берцовищину. Про це я знайшов відомості в архіві. В уже ближчій історії мого роду діда по батьковій лінії розстріляли більшовики в 1920 році як петлюрівця у віці 36 років, він мав 5 дітей. У сім'ї передавали з уст в уста переказ, як дід порівнював тогочасних наших козаків і завоювників-москалів: перші на конях, як вогонь, запальні, браві, а москалі — обдерті, блохасті, голодні. Загалом наше прізвище Шваб по-слов'янськи означає “прусак”. За півтисячу років прусаки Шваби прижилися серед українців і стали не тільки вправними господарями і воїнами, а й зятятими патріотами цієї землі.

— Ви на Майдані із самого його початку...

— Із приходом до влади Януковича я не сподівався, що народ підніметься. Проте розумів, що кухонна політика теж безперспективна і сам нічого не зможу зробити, треба об'єднуватися із однодумцями. Тоді, у листопаді 2013-го, ще ніхто не називав цей спонтанний спротив Революцією гідності, однак на Майдан вийшли ті, хто не міг більше терпіти бедлам у країні, знущання над національною і громадянською гідністю, тотальну русифікацію. Тільки там, серед майданівців, я відчув себе часточкою великого народу, а що цей народ не можна перемогти, я переконався на фронті. У нашому батальйоні “Айдар” воювали за Україну представники більш як 20 національностей: від поляків і узбеків до євреїв і циган, різних віросповідань — усі полум'яні патріоти, які не думали тоді ні про статуси, ні про винагороди. Але саме вони зупинили російського агресора — без зброї (із батьковою рушницею), без обмундирування (у футболках і кросівках — хто у чому), без зарплатні. З першого дня нам

Доброволець «Айдару» Микола ШВАБ: «Час іти в наступ і перемагати»

Нещодавня розповідь Миколи Шваба про сучасні події на сході країни на вечорі вшанування пам'яті отамана Зеленого розставила всі логічні акценти і поєднала боротьбу українського народу останніх ста років у єдиний ланцюг національно-визвольної війни проти імперської Росії. Виходячи з цього, стає зрозуміло, чому дмитрівець Микола Степанович Шваб (позивний Клаус) після активної участі в подіях Майдану 64-річним у перших лавах добровольців “Айдару” став на захист своєї держави. Про витоки і формування його патріотизму в умовах радянського тоталітарного рабства і про патріотизм як головну і єдину мотивацію у лавах добробатів ведемо з ним розмову.

допомагали волонтери. Нас одягали і годували і свої волонтери, і з Європи. Наприклад, нам потужно допомагала ще з Майдану науковець із Польщі Оля Соляр. Багато айдарівців загинули, так і не отримавши статус учасника бойових дій. Перед очима і досі їхні обличчя. Пам'ятаю, як ми прощалися з першими загиблими в Половинкиному, усі хлопці плакали. А потім ми ніби закам'яніли — тільки жага помсти переповнювала. Але це не зупиняло охочих вступити до нашого батальйону і захищати країну: хлопці, чоловіки стояли в черзі, щоб їх зарахували до складу добробату.

— Зневірені співгромадяни, підбурені російською пропагандою, закидають наших воїнам, що вони там, на сході, захищають інтереси українських олігархів, що їхні жертви марні.

— Такі зневірені нехай відповідають самі за себе, або за своїх синів, якщо вони

перебувають на фронті, а за нас не треба розписуватися. Мій дід у часи Української революції воював із більшовиками за своїх дітей, за свої 15 десятин землі і свій млин. І ми пішли зупиняти окупанта, щоб він не топтав нашу землю, не убивав наших дітей. Це природна реакція нормального громадянина, відповідального чоловіка.

— Чи змінилося обличчя окупанта української землі, скажімо, за останні сто років?

— Не змінилося. Воно ще недавно прикривалося брехливою пропагандою про “братство”... Як за отамана Зеленого більшовичня убивала нашу молодь під Крутами, так і тепер московські найманці убивають цвіт української нації на сході України. До прикладу, Друга світова війна. Мій батько Степан Маркович, грамотний чоловік, із 1939 по 1947 рр. перебував на строковій службі у чинній армії. Так він

мені ще тоді, за радянських часів, розповідав про справжню роль радянських партизан, які спеціально провокували німців, щоб ті вдавалися до масових каральних акцій проти місцевого населення, яке фактично робили своїми заручниками. Та ось уже і під час цієї російсько-української війни на Луганщині старі люди згадували, що німці під час Другої світової війни були гуманнішими, ніж червоноармійці чи теперішні окупанти, ніколи не ставили свої гармати у дворах людей, попереджали про обстріли. І що роблять так звані “ополченці” зараз: гатять по житлових кварталах і розміщують там свою важку зброю, прикриваючись мирним населенням.

— Бували учасники бойових дій кажуть, що не такий страшний зовнішній ворог, як внутрішній. Що вони мають на увазі?

— У теперішній війні три найстрашніші вороги: перший — алкоголь;

Петро ЛАН,
тавричанин у сьомому поколінні,
м. Сімферополь

«Кримські Герої» чи зрадники України?

Справжні моральні якості людини виявляються в екстремальних умовах. Підтвердження цієї тези — героїзм наших воїнів у російсько-українській війні на сході України. Захищаючи рідну землю, Європу та весь світ від російського фашизму та путінської чуми, майже 3 700 українських воїнів віддали свої життя. 39 із них вшановано найвищою державною нагородою “Герой України”. А чи є моральним для всіх нас, живих, насамперед їхніх батьків, дітей і родин, перебування загиблих у одному списку з тими, хто зрадив український народ та Українську державу? Такі думки сьогодні у головах тих, хто має змогу проглянути майже півтисячний список вшанованих цим високим званням і вшанувати справжніх полеглих Героїв на столичному майдані. Ми не сумніваємося у багатьох громадсько-політичних діячах — політв'язнях комуністичного режиму, які заклали перші цеглини у підвалини незалежності України.

ником Верховної Ради Автономної Республіки Крим і вже тоді можна було бачити в Україні ознаки нацизму. Зараз це нерідко переростає у відвертий фашизм. Велике спасибі президентові Володимирі Путіну, який допоміг позбутися українського фашизму. Повернення Криму було проведено блискуче”. Ці слова належать замаскованому ворогу України, вшанованому званням “Герой України”.

Не менш колоритною постаттю серед “Героїв-зрадників” є колишній спікер Верховної Ради АРК (2003—2006), народний депутат України V—VII скликань Борис Дейч. Званням “Герой України” його нагородили 2013-го. Цей злодійкуватий кримський барига фактично приватизував значну частину Східного Криму і ніні вважається некоронованим господарем усього Судацького району. Як чинний народний депутат від Криму, він гаряче аплодував захопленню півострова російськими військами. Напередодні злочинного безрезневого референдуму про статус Криму Борис Дейч палко агітував кримчан проголосувати “за” входження Криму до складу Російської Федерації. А ще він відомий

своєю українофобією та шовіністичними заявами. Фактично в окупованому Криму Борис Дейч є офіційним радником нинішньої бандитської кримської влади, яку очолюють самозванці Аксьонов і Костянтинов.

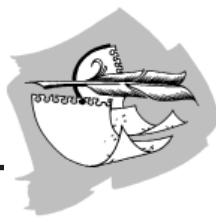
Голову правління акціонерного товариства “Завод Фіолент” Олександра Баталіна вшановано званням “Герой України” 2012 року. Підприємство, завдяки державній підтримці, на замовлення для оборонної промисловості справді досягло значних успіхів, налагодило випуск конкурентоспроможної електропобутової техніки. Але у цьому заслуга не лише генеральної директори. Все було б добре, якби Олександр Баталін не був прислужливим політиком. Зорієнтувавшись у ситуації, він першим став засуджувати київський та кримський майдани. Герой також вітав окупацію Криму російськими військами, закликав сімферопольців і всіх кримчан вийти у березні 2014 року на протиправний референдум.

Очолований Баталіним завод “Фіолент”, використовуючи унікальне обладнання, придбане коштом Української держави, випускає продукцію для оборон-

ного комплексу Росії, зокрема, для оснащення новітніх бойових танків “Армата”. Від зброї, виготовленої на підприємстві Баталіна-“Героя”, загинуло чимало українських вояків.

Ректора Кримського державного індустріально-педагогічного університету Февзі Якубова одним із перших, 2014-го Україна вшанувала високим званням “Герой України”. Він зробив чимало корисного для відродження кримськотатарської освіти та підготовки наукових кадрів для кримських шкіл. Досить прихильно учений ставиться і до вивчення та запровадження в університеті української мови та літератури, навіть створив кафедру української філології. Проте його постійне політичне балансування між українськими демократами та регіоналами врешті-решт привело знакового ученого та організатора національної освіти кримськотатарського народу в лоно тих, хто підтримував банду Януковича. Він усіляко протидіяв участі студентської молоді у кримському протестному майдані, жорстоко переслідував тих, хто проривався до київського Євромайдану. Не протестував гнучкий керівник-еквілібрист і проти російської окупації Криму та переслідувань окупантами кримськотатарських діячів. Щось не чути його голосу було і на захист Меджлісу та лідерів кримськотатарського народу. Окупаційний режим “Герой” України та лауреат Національної премії ім. Тараса Шевченка Февзі Якубов прийняв безболісно.

Ще один “Герой України” (2009 р.), генеральний директор виробничо-акціонерного об'єднання “Масандра” Микола Бойко не помічений в антиукраїнських діях. Він намагався зберегти славетне підприємство від руйнації, але не знайшов

другий ворог — бездарне командування армією і керівництво державою, їхня глобальна недолугість; третій — російський окупант. З ним ми впораємося швидше, а ось двох перших ворогів значно важче здолати. Мій тесть-фронтовик учив мене: “Ніколи не пий горілку перед наступом”. Як до речі, робило це командування червоної армії, наливаючи голодним солдатам 150 грамів “для хоробрості”, щоб вони з вигуками “За Родіну, за Сталіна!” без страху кидалися під прямий вогонь ворога. Найкраща зброя воїна на фронті — тверезий розум, вміння перехитрити ворога. Треба вміти наступати маневруючи: де повзком, де знаходячи прихисток у свіжій воронці, але не йти на ворога у повний зріст. Так міг посилати людей на вірну загибель тільки чужинець, окупант. Сучасних наших молодих вояків треба вчити так здобувати перемогу, щоб залишатися живими і неушкодженими: планувати операцію розумно, командир так розставляти бійців, щоб не ризикувати їхнім життям і здоров’ям. Герой той, хто виграв бій і зберіг своїх воїнів. А держава, її чиновники не тільки повинні всім забезпечити своїх захисників, а й продемонструвати їм, що тут, на мирній території, їх не зраджують корупцією і безкарністю. За такої умови ніякий зовнішній ворог нам не буде страшний.

— **Поки що цих трьох ворогів ми не подолали. Хоронимо загиблих — молодих хлопців, попрощалися на Майдані із сімома воїнами рідної 72-ї бригади, які прикрили собою Авдіївку. Що робити далі, на що сподіватися?**

— Тільки на власні сили, на свій народ. Наш загартований народ вже нікому не вдасться перемогти. З часу Майдану ми не тільки навчилися воювати, ми вже зрозуміли причини наших поразок. Їх ми вже не повторимо. Настав час йти в наступ і перемогати.

Спілкувалася
Олена АРТЮШЕНКО

порозуміння з окупантами. Нова окупаційна влада фактично знищила легендарну “Масандру” і відсторонила досвідченого керівника від справ.

У Криму першим “Героєм України” (1999 р.) стала доярка акціонерного товариства “Широкое” Сімферопольського району Катерина Гордійчук. Отримала вона це звання цілком заслужено за багатовітню тяжку працю. Проте недосвідчену у політиці сільську трудівницю брудні політики втягли у всілякі заяви на підтримку окупаційної влади та до рекламування покращення життя та вихваляння в отриманні високої пенсії від окупаційної влади. Правда, ця жіночка не зізнається, що високу пенсію їй, як “Герою України”, забезпечив український народ і щедра українська влада.

Лише один із кримських Героїв України, відважний і чесний льотчик-випробувач, лауреат Державної премії у галузі науки і техніки України, генерал-майор Юрій Тішков (нагороджений 2001 року) не порушив військову присягу, відкинув заманливі пропозиції окупантів і не став співпрацювати з ними. 2014 року він виїхав з Криму, нині проживає і працює у Запоріжжі.

Ситуація, яка склалася з “Героями”, і не лише кримськими, свідчить, що у нагородному державному відомстві не все гаразд. А серед нагороджених найвищими державними нагородами є чимало випадкових людей або тих, хто ганьбить це високе звання.

Тож, на наш погляд, вже давно назріла потреба докорінних змін у нагородній системі. Є також нагальна інвентаризація та очищення нагородних списків від корумпованого чиновництва, сепаратистів та відвертих ворогів українського народу.

Заощаджені на цій святій справі кошти потрібно спрямувати на допомогу дітям загиблих Героїв та інвалідів війни.

«Маємо знати ім’я кожного, хто віддав життя за Батьківщину»

Із початком російської агресії працівники Національного військово-історичного музею України почали збирати інформацію про загиблих військовослужбовців та представників інших силових відомств. Для цього його представники ще у травні 2014 року звернулися до керівництва МО України з проханням дозволити військовим частинам та військкоматам надавати відповідну інформацію. Паралельно працівники музею знайомилися з родинами загиблих, збирали інформацію серед учасників АТО, передусім — поранених, які лікувалися у Національному військово-медичному клінічному центрі МО України.

Про те, як створювали базу даних загиблих на цій війні, розповідає заступник начальника Національного військово-історичного музею України з наукової роботи Ярослав ТИНЧЕНКО.

— На моє глибоке переконання, Україна повинна знати кожного солдата, який поклав за неї свою голову, — говорить Ярослав Юрійович. — Допомогти рідним і близьким з’ясувати обставини загибелі їхніх синів та батьків, долю тих, хто зник безвісти — у цьому вбачаю своє завдання і як людини, і як вченого-історика.

— **Є чимало випадків, коли факт смерті солдата зафіксовано в усіх рапортах і списках, а тіла немає. Родина військовослужбовця сподівається, що він живий, і починає вимагати у Міністерства оборони відшукати його серед полонених. Який вихід із такої ситуації?**

— Якщо достовірних фактів про перебування у полоні військовика немає, то його прізвище може опинитись у списках зниклих безвісти. Прізвища загиблих можуть фігурувати водночас у двох списках: загиблих і зниклих безвісти... Я би назвав подібні поодинокі прецеденти впливом людського чинника...

Проте загиблим вважається військовослужбовець, факт смерті якого задокументовано у рапорті командира частини. На підставі цього рапорту прізвище загиблого вносять до відповідного списку, що ведеться у Головному управлінні персоналу ГШ ЗСУ.

Коли у рідних і близьких є сумніви, вони можуть позиватись до суду, запросити туди свідків, які бачили смерть сина чи батька, і на підставі судового рішення визнати його загиблим. Ухвала суду є підставою для виплати грошової компенсації за загиблого. Але переважна більшість родин плекає надію, що їх чоловік або син у полоні, і не поспішає до суду.

— **Як вивозять загиблих із зони АТО?**

— Навесні-влітку 2014 року цим займався безпосередньо у військових частинах. Коли наприкінці липня 2014-го українським військам уперше довелося відступати і залишати тіла загиблих, за ними відправляли спеціальних офіцерів. Приміром, на півдні Донецької області розшукував і вивозив тіла полковник Петро Потехін — один із оборонців Савур-Могили. Коли сталась Іловайська трагедія, вже наступного дня (30 серпня) на території, яка тоді перебувала під контролем російсько-терористичних військ, працювали групи наших офіцерів і підрозділи Червоного Хреста. Саме вони впродовж 30 серпня—1 вересня знайшли та вивезли майже 200 тіл загиблих.

Після цього російська сторона заявила, що українські військові більше не можуть працювати на “тій” території, але туди пустять тільки цивільних волонтерів. Тому в МО України терміново створили Управління цивільно-військового співробітництва ЗСУ, яке очолив полковник Олексій Ноздрачов. Він звернувся до нашого музею з проханням знайти волонтерів-пошуковців, які б негайно вирушили в зону АТО для пошуку та вивезення наших загиблих. Уже 3 вересня 2014 року перша група працювала в районі Савур-Могили — тоді знайшли рештки дев’яток загиблих військовослужбовців 30-ї бригади у рамках гуманітарного проекту Збройних Сил України “Евакуація-200”.

— **Розкажіть про результати пошукової роботи за 3 роки, що минули з початку антитерористичної операції.**

— 2014 року із зони АТО було доставлено 205 тіл і фрагментів загиблих, ще 64 тіл та їх фрагментів доставили до бюро судово-медичної експертизи у Запоріжжі для проведення ідентифікації. 2015 року завдяки гуманітарному проекту ЗСУ “Евакуація-200” судмедексперти Дніпра провели ідентифікацію майже 487 тіл загиблих, яких вважали безвісти зниклими. Торік станом на 9 грудня до відділень судово-медичної експертизи доставлено 330 тіл і їх фрагментів. 175 із них були передані рідним і близьким для поховання.

2016 року робота пошуковців була зосереджена переважно на територіях, підконтрольних Україні. Всі тіла представники Управління цивільно-військового співробітництва ЗСУ доправляють до судово-медичної експертизи у м. Дніпро.

— **Яка на сьогодні статистика про військовослужбовців, що вважаються зниклими безвісти?**

— Складанням їхніх списків займається Головне управління персоналу ГШ ЗСУ на підставі доповідей командирів частин і підрозділів. Наскільки мені відомо, у них — понад 100 військовослужбовців. За моїми оцінками, приблизно половина — це загиблі, чий тіла поховали як тимчасово неідентифіковані. Причому це можуть бути і особи щодо яких завершено процес ідентифікації по ДНК, але їхні рідні категорично не хочуть визнавати смерть близьких, і солдати, у яких немає збігів по ДНК. З різних причин. Ще близько 30 зі списку зниклих безвісти — дезертири. І ще до 20 військовослужбовців — це, напевно, теж загиблі, але їхні тіла поки що не знайдені. Можливо, ми їх ніколи й не знайдемо. Можу сказати, що серед останньої категорії чотири “кіборги”, один воїн, який зник безвісти під час дебальцевських подій, решта зникли у серпні 2014-го, переважно — під Іловайськом. Вочевидь, вони потрапили до рук ворога і загинули в полоні.

— **А скільки військових поховано з табличками “Тут спочиває невідомий солдат”?**

— 16 таких поховань на братському кладовищі під Старобільськом, 76 — у Запоріжжі, і понад 100 — у Дніпрі. Серед цих загиблих частина ідентифікована, оперативно-розшукові справи по них закриті, й Міністерство оборони України позиціонує цих воїнів як офіційно загиблих. Крім того, є загиблі з Національної гвардії України (переважно — батальйон “Донбас”), Державної прикордонної служби України. Водночас родини й надалі плекають надію, що їхні близькі у полоні або втратили пам’ять, чи були вивезені на територію Росії. Тому

категорично відмовляються навіть здавати зразки ДНК, упереджено ставлячись не лише до державних органів влади, а й до науки. На превеликий жаль, дехто спекулює на людському горі цих родин, “обіцяючи” повернути мерців із полону.

— **Не може не зачепити ще однієї надто болючої теми — ідентифікації загиблих українських вояків...**

— Офіційно ми не займаємося цією проблемою. Але, зважаючи на надзвичайну важливість цієї проблеми, слідчі органи не заважають нам працювати над цим питанням на волонтерських засадах і надають потрібну інформацію. Ми ж допомагаємо Нацполіції та родинам знайти тіла їхніх загиблих рідних. Наприкінці 2014 року за нашої безпосередньої участі було ідентифіковано та передано родинам понад 20 загиблих, 2015 року — близько 30, 2016 року — 5, але це все були складні, так би мовити, випадки. Зараз триває робота над ідентифікацією 11 загиблих військовослужбовців Збройних Сил України та Національної гвардії України, які полягли ще 2014 року. Ще раз хочу підкреслити: я займаюся цим із власної ініціативи. Ми сподіваємось, що до кінця нинішнього року розберемося з усіма неідентифікованими тілами. Інша річ — визнання факту загибелі матерями та дружинами...

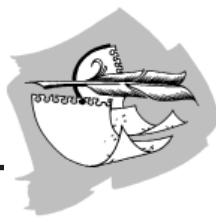
— **Відомо, що вийшов 1 том “Книги пам’яті військовослужбовців, які загинули за єдність України”. Розкажіть детальніше про це.**

— 1 том “Книги пам’яті” вийшов улітку 2016 року до 25-річчя Незалежності — це розповідь про майже 800 загиблих солдатів та офіцерів Збройних Сил України — уродженців шести областей (за алфавітом): Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Донецької, Житомирської та Закарпатської. У книжці — біографія та фото кожного бійця. Про деяких героїв можна прочитати зворушливі спогади рідних і друзів. Це видання побудоване за географічним принципом. Відповідно, планується ще два томи, в яких буде вміщена інформація про загиблих з інших областей.

Створити “Книгу пам’яті” за географічним принципом — це побажання нашого покійного директора Департаменту соціальної та гуманітарної політики МО України полковника Валентина Федічева. І ми його виконали. Гроші на видання були виділені розпорядженням міністра оборони України генерала армії України Степана Полторака.

Водночас, ми маємо видавців-спонсорів, які очікують від нас книгу про загиблих усіх збройних формувань, а не лише зі Збройних Сил України, що була б побудована за хронологічним принципом. Ми сподіваємось, що перший том цього видання з загиблими до 5 вересня 2014 року (часу укладання Мінської угоди) побачить світ у недалекому майбутньому. Загалом планується випустити два томи.

Спілкувався
Сергій ЗЯТЬЄВ

Володимир ЗАГОРІЙ: «У режимі граничного напруження...»

— *Що має сказати про свої відчуття людина, під керівництвом якої завершується уже XVII Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика?*

— Почну здалеку. Мій знайомий, який відзначається перманентним скептицизмом, так прокоментував цей конкурс: “Ви б’єтеся головою в стінку”. Я відповів: “Рано чи пізно ми ту стінку проб’ємо!” А він процитував поляка Станіслава Ежи Леца: “Й тоді опинитесь в сусідній камері”. Звичайно, у тих гірких словах є свій сенс. І все ж, оскільки всі істини відносні, то й ця похмура сентенція не можемо звести в ранг абсолютної істини. Вона — для безнадійних песимістів, для слабкодухих людей, які, зіткнувшись із важкими випробуваннями, приречено капітулюють. Мовляв, тут нічого не вдієш, усе проти нас... і часто буває так, що людина в цій ситуації має двоїсте відчуття. Одне — прикрість від усвідомлення свого безсилля, а друге — полегшення: їй не треба рвати собі жилу, бо обставини непереморні.

Легше протистояти інтоксикації зневіри і песимізму, коли поряд із тобою є хоча б група однодумців, і коли ти відчуваєш позитивне відлуння своїх зусиль. Я не самотужки “б’юся головою в стінку” — зі мною поряд здружена метою не тільки піднесення соціального престижу державної мови в нашій державі, а й національного відродження, увиразнення пріоритетів не тільки в освітній сфері, а й у гу-

До уваги читачів “СП” інтерв’ю з президентом Ліги українських меценатів, головою Наглядової ради ПрАТ “Фармацевтична фірма “Дарниця”, доктором фармацевтичних наук, професором, завідувачем кафедри промислової, клінічної фармації та клінічної фармакології Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика Володимиром Загорієм.

манітарній політиці загалом команда.

— *Чи немає у Вас відчуття людини, що волає в пустелі невідомо до кого?*

— Уже немає. Щось близьке до цього було на початках конкурсу, коли шокроку ми натикалися на байдужість, інертність, зневіру, а подекуди навіть на зловорожість. Картина тоді була безрадісна. Здеморалізованість, тотальна апатія, соціальна депресія роздушили суспільство, а національно-патріотичні та громадські організації в ньому мовби остаточно погодилися зі своєю безсилістю і безпорадністю, зумовленими об’єктивними обставинами в житті суспільства. Але ми крок за кроком утверджували свою ідею. Вчительство — не однорідна маса. Чимало з нього роздратовано сприйняло новину про конкурс — ще один зайвий клопіт. До того ж — робота в ньому безкоштовна! Однак переважна більшість поставилася до новини з надією і підтримала її. Ми повинні вклонитися таким педагогам. У державі — революції, інфляція, корупція, махінації на виборах, страйки, крадійство, наступ криміналітету, розмивання ієрархії цінностей, властивих

цивілізованому суспільству, а ці подвижники, забувши особисті проблеми, болі й кривди, щоденно йдуть до дітей і вчать їх розумного, доброго, вічного. А наші владці всіх рівнів ніяк не можуть зятимити собі, що від учителя, як і від лікаря, залежать не тільки якість суспільства, а й його національна безпека. Інтелектуально повноцінний і морально нормальний і здоровий індивід — основа благополучного суспільства, чим сьогодні похвалитися ми, на жаль, не можемо. Велика європейська країна з потужним потенціалом, багата необхідними для життя ресурсами переживає дві навали орди. Перша — гібридна війна; друга — внутрішня орда, тобто аморальність, бездуховність, фарисейство, інтелектуальні лінощі, підміна традиційних цінностей, національний нігілізм. З другою ордою, що як корозія роз’їдає людські душі, боротися не легше, аніж із російською інтервенцією на Донбасі.

Потрібні позитивні, фундаментально важливі для буття нації ідеї, справді позбавлені будь-якого натяку на кон’юнктуру. Потрібна відкритість, демократичність і прозорість у їхній інтерпретації. Щоб ніхто не мав

підстав сказати, наприклад: це робиться під вибори чи щось таке подібне. Одне слово, за цим не повинна стояти вузькомеркантильна мета. Це має бути саме така справа, на яку готовно відізнеться кожне українське серце.

— *Саме цим можна пояснити те, що Ви маєте незмінних партнерів, які долучаються зі своїми коштами до конкурсу. Ви ж не самотні?*

— Так! Є щороку низка премій від приватних осіб з діаспори і України. Подеколи встановлюють свої премії народні депутати. Я їх усіх тут не перелічував. Їхні імена з’являються у наших прес-релізах до офіційного закриття конкурсу. Назву лише найголовніших із наших меценатів. Це — Фондація ім. І. Багряного зі США, Союз українок Австралії, особисто Юлія Тимошенко. Їхні пожертви в преміальний фонд конкурсу найбільші. Вони з нами вже по 10—12 років. Їхню допомогу важко переоцінити.

— *Конкурс в умовах війни — це дуже складно?*

— Як і все в Україні сьогодні. Ми всі існуємо в особливому режимі граничного напруження: політичного, економічного, морального. Сьогодні вирішується, чи ми вистоїмо і чи будемо ми взагалі. Кожен робить свою справу, відчуваючи цей контекст. А щодо конкурсу, то ми не можемо його призупинити. Це було б визнанням нашої поразки. А велика поразка складається з багатьох маленьких поразок.

— *На якій стадії нині конкурс?*

— Лишився останній — загальнонаціональний — етап, а за ним — усе, як завжди. Робота журі, визначення переможців і призерів і фінальний акорд у столичному театрі ім. Івана Франка у середині травня, де зі сцени театру прозвучить інформація про те, хто відкриватиме вже XVIII мовний марафон.

Спілкувалася
Світлана КОРОНЕНКО

Василь МАЛАШЕВИЧ,
сміт Черняхів,
Житомирська обл.

Те, що нинішня “українська” влада продовжує політику Петра Валуєва — знищення української мови, — всі знають. Для переконання народу в своїй правоті використовують різні методи. Шукають для нас авторитетів за кордоном. 2016 року в Харкові видавництво “Фолио” надрукувало “на замовлення Державного комітету телебачення і радіомовлення України за програмою “Українська книга 2016 року” книгу Антона Антонова-Овсєєнка “Три війни Росії з Україною”. Автора представили як російського історика та журналіста, онука відомого революціонера В. А. Антонова-Овсєєнка та сина письменника-дисидента — засновника музею історії ГУЛАГу в Москві.

Але автор, схоже на те, ще й спеціаліст у мовному питанні. Судить самі:

“...Возмущение обывателей, в том числе этнических украинцев, вызывали меры, предпринимавшиеся Петлюрой во имя, как ему представлялось, украинской державности: например, специальным приказом Петлюры было предписано язык всех торговых вывесок в Киеве перевести в трехдневный срок на украинский. Но обыватели не только из зажиточных слоев, но и рабочие, и крестьяне прекрасно понимали, что такой “державности” — грош це-

За державним замовленням...

на, раз Петлюру интересует только внешняя сторона дела, а вовсе не то, что скрывается под вывесками внутри самих лавок и магазинов...

Поразительно, до какой степени точности могут повторяться события 100-летней, без малого, давности. Восстание против центральной киевской власти на юго-востоке Украины в 2014 г. началось не только потому, что весной того же года российские войска оккупировали Крым (хотя именно это стало первопричиной), а потому, что в Верховной Раде вскоре после победы революции 2013—2014 гг. появился проект поправок в закон о региональных языках: этим проектом предусматривалось использование в Украине в качестве государственного только одного языка — украинского. Несмотря на то, что этот законопроект не был, кажется, даже поставлен на голосование в Верховной Раде, само его обсуждение в обществе и в прессе вызвало возмущение на Донбассе и в Луганской области: люди здесь общались преимущественно на русском и хотели бы, чтобы это так осталось и впредь. Этим возмущением, в свою очередь, цинично воспользовались поощряемые Кремлем отставные российские спецназовцы и урапатриоты, вроде Гиркина (Стрелкова) и Бородая...

...Так в новом тысячелетии началась очередная граждан-

ская война в Украине, мрачную роль “первой скрипки” в которой вновь исполняет Россия — ее нынешний авторитарный режим. Об этой третьей войне Украины с Россией еще пойдет речь впереди. А здесь нам важно то, что и восстание против Директории в 1918 г. и возмущение на юго-востоке в 2014 г. начались практически одинаково: после того, как власти в Киеве потребовали “сменить вывески”. Казалось бы: за сто лет можно было бы сделать выводы и извлечь уроки...

Невже автор уверенный, что московське нариччя теж було державною мовою в Україні?

“Державною мовою в Україні є українська мова”, стаття 10 Конституції України від 28 червня 1996 року.

А розмовляти московською говіркою в Донецьку та Луганську ніхто не забороняв. Ніколи. Але й скасувати державність української мови навіть команда московського губернатора не змогла.

А про які “повстання” на південному сході України веде мову автор? Для чого окупацію Донецька, Криму та Луганська називати повстанням? Чи російський автор не знає, яка країна захопила частину України?

А про яку “громадянську війну в Україні” йдеться? Ви книгу як назвали? “Три війни Росії з Україною”. То й пишіть про війну

між цими державами. А то самі себе заплутаете: і Кремлю догодити хочеться, і в Україні книжку “на замовлення” видати. А якщо хотіли писати про війни України з Московією, то починати, певно, слід було з Богдана-Зиновія Хмельницького, якому наш Тарас присвятив рядки:

*Ой Богдане, Богданочку,
Якби була знала,
Уколиці б задушила,
Під серцем приспала.*

Ви б краще досліддили, як зникла українська мова в Курську, Воронежі, на Кубані... Повбивали разом з носіями? І чи зробили тих людей манкуртами? Де українські школи, виші, дитячі садочки, газети, журнали на території московської орди?..

Коли чоловік з Московії пробує розповісти нам нашу історію, то виникає питання: “А чи знає він свою?” Ще одна цитата: “Історические предпосылки заключаются как раз в том, что расцвет устойчивой государственности самой России следует начинать именно с Киевской Руси: это государство с центром в Киеве основал в 882 г. князь Олег. Свидетель этому — Аскольдова могила в Киеве на правом берегу Днепра.

У Украины великая история и великая культура, давшие начало истории и культуре России...”

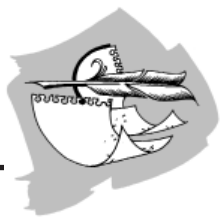
І який стосунок має Аскольдо до історії Російської Федерації? Напевно, московитам слід звер-

нути увагу на XIII століття. А могили шукати не Аскольда, а Чингісхана, Батия та інших “князів” з того племені. А так не знаєте своєї історії, то й ліпите пам’ятник українському князю Володимирі в Москві, а треба ж хану Батю.

Автору книги радимо прочитати трилогію Володимира Білінського “Країна Моксель або Московія” та “Москва ординська” того ж автора.

Та й не треба вам шукати початки своєї культури в Києві. Шукайте десь у монгольських степах. У Києві ваше плем’я лише крало: ікони, фрески, картини, книги, історію, людей...; почав грабунки “святий” Андрій Боголюбський, так до сьогодні зупинитися не може: заводи й фабрики вивозите з окупованого Луганська та Донецька. Та й де ви в Московії ту культуру побачили? Познищували в Україні тисячі храмів... Це ми вас до такої культури привчали? Чи кобів московського окупанта в Криму, Донецьку, Луганську — це ординська культура на сучасному етапі? І коли вже московський фашизм насититься тими голодоморами та геноцидами...

Здається, в царській Росії людина, яка давала дозвіл на друк книжки, ставила своє прізвище. Напевно, і у нас треба ставити прізвища “Державного комітету”, щоб було кого конкретно притягнути до кримінальної відповідальності. Бо за державні кошти друкують сумнівних авторів та нав’язують українцям московські погляди.

Олег ПУСТОВГАР,
член Правління Полтавського
ОО ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шев-
ченка

Полтавське обласне об’єднання ВУТ “Просвіта” передало війнам російсько-української війни книжку, присвячену Івану Франку

Полтавські просвітяни передали війнам східного фронту та учням полтавських шкіл нове видання Полтавського ОО ВУТ “Просвіта” із серії “Просвітницька книгозбірня”, присвячене знаменній даті, яку відзначали торік — 160-річчю з дня народження Івана Франка. Також видання стало подарунком для учасників “Ігор Героїв” — спортивних змагань із кросфіту “Сила нації”. Цей всеукраїнський спортивний турнір у Полтаві за участю важкопоранених під час бойових дій військових, яким ампутували ноги чи руки, або вони змушені пересуватися в інвалідному візку.

Епіграфом до видання стали слова Івана Франка “Не пора, не пора москалеві й ляхові служити! Довершилась Україні кривда стара, нам пора для України жити. Не пора, не пора, не пора в рідну хату вносити роздор! Хай пропаде незгоди проклята мара! Під України єднаймося прапор!”. Упорядкував видання та написав передмову до неї депутат ВР попередніх скликань, дисидент-шістдесятник, голова Полтавського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка Микола Кульчинський. “Публікуючи “Сойчине крило”, хочу, щоб передусім молодь побачила Івана Франка не тільки революціонером, видатним поетом, яскравим публіцистом, науковцем, великим трудівником на українській ниві, Каменярем, яким він, безперечно, був, але ще й блискучим прозаїком, який міг глибоко заглянути у людську душу й побачене донести людям. Видання призначене для молоді і його мета — свідчити сучасному поколінню колосальне багатство української літератури. Опанувати все це багатство, засвоїти його ідейне, емоційне, естетичне, філософсько-культурне наповнення таким чином, щоб воно стало невід’ємною складо-

вою світогляду сучасної української молоді — є надметою збірника “Сойчине крило”, — зазначив у передмові очільник просвітян Полтавщини. “Наше товариство зробило свій скромний внесок у відзначення ювілею Франка, видавши цю книжку і назвавши її “Сойчине крило” за однойменною новелою Івана Франка. У збірці подані фотографії письменника, цитати про нього. Якщо Шевченко — це явище українського почуття, то Франко — явище українського інтелекту. Велич його в тому, що він переборов свій час, себе, надзвичайно тяжкі обставини свого життя, ідеї того часу”, — розповів полтавським журналістам Микола Кульчинський. “Сойчине крило” вмістило твори українських письменників і громадсько-політичних діячів. Віддаючи шану Івану Франкові, починається збірник уривком із його поеми “Великі роковини”. Полтавщина літературна репрезентована прекрасно прозою Григора Тютюнника та фантастичним оповіданням “Король Маган” авторства першого голови Полтавського міського товариства “Просвіта” (1917 рік) Грицька Коваленка. Вміщено також оповідання “Дівчатка” нашої сучасниці, відомої україн-

ської письменниці Оксани Забужко, та новели редактора всеукраїнського культурологічного тижневика “Слово Просвіти” Любові Голоти. Подано твори 23-х письменників і публіцистів — лише децизи з того огрому української літератури, що створений для нас кращими синами й доньками нашого народу. Серед авторів, окрім Івана Франка — оповідання та новели Степана Васильченка, Михайла Коцюбинського, Олекси Різників, Богдана Лепкого, Василя Стефаника, Євгена Гуцала, Бориса Антоненка-Давидовича, Людмили Старицької-Черняхівської, Миколи Хвильового, Богдана Жолдака, Юрія Косача, Миколи Хвильового. Публіцистика представлена актуальним дотепер есеєм Івана Багряного “Чому я не хочу вертатись до СРСР” і не менш актуальними виступами В’ячеслава Чорновола і Євгена Сверстюка на Міжнародному конгресі політв’язнів комуністичних режимів, що відбувся 1993 року в Києві. “Ми зібрали ці твори в одну книжечку, щоб вони гідністю письменницькою, національною і людською дорівнювали величі Івана Франка”, — підсумував Микола Кульчинський на презентації книжки.

Микола Кульчинський презентує нову книгу

Анатолій КОВАЛЬЧУК

На початку лютого ц. р., як і в попередні 10 років, представники громадських організацій (передусім СОУ, ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, об’єднання українських козаків, ветеранів, учасників АТО, волонтерів) вшанували пам’ять Героїв Трубежа. Так ми називаємо тих понад три сотні козаків-мешканців Лівобережної Київщини, які на початку лютого 1919 р. добровільно вступили у кривавий бій проти московсько-більшовицької банди на берегах р. Трубіж (неподалік с. Коржі Барішівського р-ну Київської обл.). Ціною своїх життів вони на дві доби зупинили наступ ворога на Київ. Завдяки цьому Директорія змогла евакуювати свої установи зі столиці. Провалився намір ворога раптово захопити Київ, заарештувати і знищити українську владу. Зазнали краху плани кремлівських агресорів проголосити на цілий світ, що український народ, піддавшись брехливій більшовицькій пропаган-

Герої не вмирають!

ді, зневірився у власній державі, тому не захищає ні столиці, ні своєї влади. Що нібито він із нетерпінням чекає прибуття до Києва маріонеткового “совецького рабоче-крестьянского правительства”, сформованого з авантюристів, терористів, грабіжників і мародерів.

Ми вшановуємо борців за волю України і завжди це робитимемо безкорисливо, з власної ініціативи, за велінням розуму й сумління. Влада взяла за правило ігнорувати наші заходи. Проте ми сподівалися, що цього року вона змінить поведінку. Адже ще 22 січня 2016 р. президент України видав Указ № 17 “Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917—1921 років”. Він зобов’язує керівників органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування почати робити на решті те, що впродовж багатьох років добровільно робимо ми — вивчати українську історію, до-

сліджувати маловідомі її сторінки, зокрема й ті, що стосуються подій Української революції 1917—1921 років. А також разом із громадськістю вшановувати її учасників і героїв із нагоди пам’ятних дат.

Мали надію, що чиновники виконуватимуть Указ та інші нормативні акти органів державної влади, щоб відпрацьовувати свої чималі зарплати. Щоб довести суспільству потрібність своїх високих посад і себе, самозакоханих, на тих посадах. Крім того, вважали, що поєднання двох ресурсів: нашого — ідеологічного, інтелектуального, патріотичного і владного — адміністративного, фінансового, матеріального допоможе досягти великого ефекту. Передусім у справі підвищення рівня національної свідомості українського суспільства, прискорить процеси декомунізації, десоветизації і дерусифікації України.

Проте ми помилилися. Вла-

Полтавці вшанували пам’ять дисидента Олекси Тихого

“Олекса Тихий — дисидент і справжній донецький українець”. Таку назву мав громадський вечір пам’яті, що його влаштували працівники Полтавської обласної універсальної бібліотеки ім. І. Котляревського з нагоди 90-річчя з дня народження Олекси (Олексія) Тихого — видатного борця за незалежність України та її національну ідентичність, знаного мовознавця, одного із засновників Української Гельсінської Групи, правозахисника, політв’язня комуністичного режиму, поета, педагога. На захід завітали активісти Полтавського ОО ВУТ “Просвіта” та НСПУ, учні полтавських шкіл, студенти.

Почесні гості вечора розповіли історію життя Олекси Тихого та нагадали про нинішній подвиг борців за незалежність — воїнів російсько-української війни, що полягли за Україну на Донбасі.

Народився Олекса Тихий 1927 року на Донеччині, помер 1984-го в російській Пермі. Він віддав життя за українське слово. Через свої переконання політичний інакодумець провів майже 17 років за ґратами. У в’язниці Олекса Тихий все односторонньо збирав і переправляв на волю матеріали для самвидаву. “Я уродженець і мешканець Донеччини. Маю 46 літ від народження. Вчився у радянських школах, закінчив філософський факультет Московського університету ім. Ломоносова. Працював у школі, на заводі, сидів у тюрмах і таборах”, — писав про себе Олекса Тихий.

Спогадами про боротьбу українських дисидентів із радянським режимом у 60—90 роках минулого століття поділився голова Полтавського ОО ВУТ “Просвіта” Микола Кульчинський. Він також у радянські часи був дисидентом-політв’язнем. “Сам дисидентський рух унікальний у світо-

вій історії, коли російська більшовицька імперія жорстко переслідувала вільномудство, впроваджувала таємних працівників у всі можливі середовища. Ніякого слова тоді не можна було сказати, щоб не дізналося КГБ, і раптом з’являються люди, які вголос говорять про національне: свободу, визволення, українську культуру”, — розповів Микола Кульчинський.

“Маємо цінувати такі жертви і не цуратися рідної мови. Саме світло цих людей, — додає він, — і осяювало темну хмару московського поневолення, в якому в ті часи жили українці. Тому їхній вклад у збереження української мови неоціненний. Цю спадщину, творчу спадщину українських учасників руху опору, дисидентів українське суспільство має засвоїти, пропустити через себе, тоді у нас ніколи не буде Крут, трагедій, ніколи не буде поразок, катастроф. Бо ці українські цінності всмоктуватимуться в душу і в серце з молоком матері”.

Олексій Неживий, заступник голови обласної організації НСПУ, літературознавець, вчений, доктор філософських наук говорив про значення відродження української мови: “Дехто її зневажав, дехто забув, дехто не звертається, бо ця мова для полтавців не завжди престижна. Так є не лише сьогодні, так було і за часів Івана Котляревського, коли п’ятитисячна Полтава стала губернським містом і для того, щоб носити гарні гудзики із царським орлом, потрібно було передусім забути рідну мову. Ось саме про це і писав, саме це і вистраждав Олекса Тихий. Він жив для того, щоб жив український народ, щоб народ виражався у рідній мові, щоб найвищим ступенем вираження народу була державність — до речі, це одна з головних думок у творчій спадщині, у ідеях Олекси Тихого”.

Організатори вечора пам’яті презентували інформаційні матеріали, книжки та продемонстрували уривки з документальних фільмів про Олексу Тихого.

да й цього разу не взяла участі у вшануванні активних учасників Української революції 1917—1921 років на Лівобережній Київщині. Вона нічого не робить для виконання Указу та інших актів, спрямованих на реалізацію його положень. Таке ігнорування безініціативними чиновниками своїх посадових обов’язків — не що інше як свідомий саботаж важливих нормативних актів Президента й Уряду.

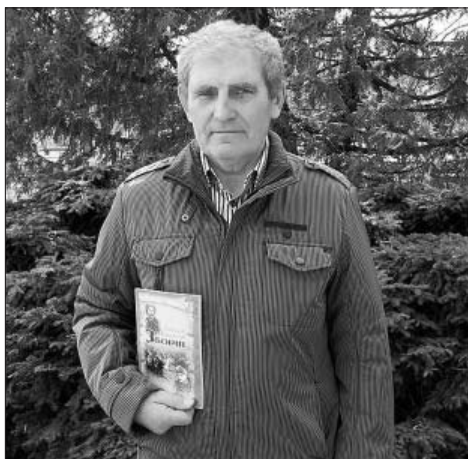
Отже, виходить, що Укази Президента України і розпорядження КМУ виконуємо ми, представники патріотичної громадськості, а не призначені главою держави чи обрані громадою чиновники.

Ми твердо переконані: настав час на державному рівні визнати, що учасники лютого бою на Трубежі — мешканці Борисполя, Воронькова, Барішівки, Березани і багатьох доволі численних сіл — повторили подвиг Героїв Крут. Тому заслуговують на те, щоб на місці бою їм встановили пам’ятник. Але не через 2 роки з нагоди 90-річчя бою, а

вже цього року. І ми його встановимо!

Нагадаю читачам. Власним коштом ще 2010 р. ми виготовили і встановили за згодою влади в с. Вороньків Бориспільського р-ну пам’ятний знак на честь козаків Вороньківської сотні (на берегах Трубежа полягло їх понад 70 осіб), металевий хрест на могилі вбитого комуністами вороньківського отамана Івана Черпака. 14 жовтня 2016 р. (свято Покрови Пресвятої Богородиці, День Українського козацтва і День Захисника Вітчизни) на привокзальному майдані смт Барішівка відкрили пам’ятний знак на честь учасників бою на Трубежі (у бою загинуло понад 30 мешканців цього містечка).

На мітингу, який відбувся біля пам’ятного знака, козаки у Барішівці ухвалили рішення звернутися до Президента України як глави держави і гаранта Конституції з проханням забезпечити виконання в повному обсязі згаданого тут і всіх інших його указів усіма чиновниками на всій території України.

Святослав ВАСИЛЬЧУК,
м. Житомир

Відколи себе пам'ятаю, ця книжка лежала в нас удома на столі під образами, на гарному, з пензлями, біло-коричневому настільнику. Розкривши палітурку, я бачив там чоловіка в кожусі, смушковій високій шапці, який суворо дивився на мене й ніби запитував: “Ти хто, малюк, і що шукаєш у моїй книжці?”. Запитання це я чув майже вголос, і розумів, що відповідь десь там, в акуратних стовпчиках віршів, яких, проте, ще не вмів читати...

А ще по неділях та у великі свята, коли у нас, на Волині, не працювали, а ходили до церкви, — старша сестра наша Ганя, найбільша грамотійка (закінчила вже сім класів), брала ту книжку до рук, кликала матір і всіх нас дітей (а було нас шестеро, і я серед них наймолодший), і ми всі шестеро (сьомий, найстарший брат Андрій, вояк УПА, загинув вісімнадцятилітнім) збирались у світлиці. Приходила ще і бабуня Федора. І тоді Ганя розкривала ту таємничу книжку, і майже врочисто мовила:

— Тарас Шевченко, “Кобзар”. Що сьогодні читаємо?

Першою озивалась мати наша, Текля:

— Про Богданову церкву, про москалів, ляхів.

Матуся починає ділитись думками про почуте:

— Бачте, як ще давно написав Тарас про Богдана і москалів; ну, це совіти теперішні (то для нас наймолодших, мене й сестрички Тамари, аби й ми знали, що мова про прийшлу владу зі звйоздами на кашкетах).

Починається загальне обговорення.

— Ті москалі завжди однакові, чи за царя, чи за Сталіна, — каже бабуня. — Загребли всю Україну. За Петлюри хотіли українці свою державу мати, воювали за неї, от і ваш дід Олексій і батько Карпо бились з москалями-большевиками. Але що ж: тих було вельми багато, а наших мало. За Рівне, Олександрію, Костопіль, Сарни бились. Ще в лютому місяці 1919 року, після перемоги нашого війська над москалями під Костоподем, до нас додому на санях приїжджали Карпо з хлопцями. І всі такі молоді, гарні, у смушєвих шапках із тризубами. Краса! Любо глянути!

Та не так сталося, як гадалось. Зі сходу пре на нас москаль, із заходу — ляхи. Побили наше військо, не втрималась Україна. В наш край прийшли поляки. Добре, що хоч дід та батько повернулись додому живі-здорові, — закінчила бабуня.

— А тепер нема ні того, ні того, — дала сумно мати. — Забрала батька червона банда од дітей і погнала в далекий холодний Сибір, на край світа. Чи хоч який іще? — схлинула.

— Вернеться батько, от побачите, — заговорила тринадцятирічна сестра Надя. А одинадцятирічний Тарасик навіть ногою притупнув:

— Вернеться тато, от побачите!

— Ех, дощо, синочку, з Сибіру ще ніхто не вернувся, як із того світу, — журно відповідає мати.

Батьків «Кобзар»

...Ось уже два роки в краї владарюють совіти. Солдати нишпорять по селах, полях і лісах, шукають “бандер”. Тут і там спалахують бої з повстанцями УПА. Гинуть молоді хлопці, які хочуть, аби ми, українці, мали свою незалежну державу. І тому клич ОУН “Здобудеш Українську Державу, або згинеш у боротьбі за неї” — над усе. Молоді воїни УПА, вистрілявши в бою набої, останню кулю, гранату лишали собі, аби не втрапити в лабета ворога живими.

Особливо лютувала сталінська охранка НКВД. Вона робила засідки, облави на повстанців і підпільників. Спільно з прибулою владою грабували місцевий люд, заганяли в колгоспи, вивозили сім’ї повстанців та підпільників до далекого страшного Сибіру, багато загинуло нашого люду.

Сестра Ганя клала “Кобзаря” на стіл, в очах — сльози. Її, шістнадцятилітню, НКВД запроторило на місяць до криміналу, допитуючи за бандерівців. Та не призналась, не піддалась на провокації сексотів, і її випустили.

— А прочитай нам отого вірша про поляків, — казала мати. — Ну, отого, що його часто читав батько, дай Боже пам’яті:

Лягло сонце за горою,

Зірки засіяли, —

А козаки, як та хмара,

Ляхів обступали.

І починають згадувати недавню Польщу, адже до 1939 року наші землі Волині й Галичини були силою прилучені до нової польської держави Речі Посполитої, що постала в листопаді 1918 року.

І хоч самі поляки були донедавна уярмлені, 123 роки не мали держави — гнобили українців з якимось садистським задоволенням і завзяттям, не допускаючи їх до рідної школи, віри, науки, державних установ, війська.

Тож свідомі українці гуртувалися в “Просвіти”, в культурно-спортивних та господарських товариствах, аби спільно протистояти окупантам.

Активно діяли в нас “Просвіти”. Очолювали їх, як правило, колишні вояки українського війська (в Галичині — січове стрілецтво та вояки УГА — Української Галицької Армії), вчителі, лікарі, агрономи, адвокати. В Костополі “Просвітою” керували лікарі Рошинські, а в нашій Антонівці “Просвіту” очолив батько. Маючи велику сім’ю з семи дітей, він виділив одну з чотирьох кімнат хати під “Просвіту”. Сюди привозив з Костополя, Рівного, Луцька, Львова українські книжки, газети, журнали. Особливо популярні були грубенські щорічні “Календарі”, в яких друкували багато практичних порад з ведення сільського господарства. Тож до батька приходили люди не лише свого, а й із сусідніх сіл позайомитися з тою мудрою наукою, яка допомагає хазайнувати. Їм батько давав “Кобзаря”, газети, проводив бесіди про українські справи, залучав хліборобів до співпраці.

Розумів, що до українського діла слід прилучати й свою сім’ю, дружину та дітей. От і влаштував по вихідних спільне читання і слухання Шевченка. У батька світилися очі, декламував поему “Гайдамаки” він емоційно. Мати згадували:

— Ото коли збиралось у нас у хаті десяток-два людей, і Карпо декламував Шевченка, то хтось із дядьків запитував: “А що, може, й нам стати на ляха, як ті гайдамаки? Та показати їм, клятим, що ми таки козацького роду?” Перед тим, як розходитись, дядьки та хлопці співали гуртом національний гімн. Особливо їм подобалися слова: “Ще й нам, браття українці, усміхнеться доля”...

Пригадую нині: якраз оті дядьки й молоді хлопці, що приходили до батька в “Просвіту”, першими пішли в новостворені сотні УПА влітку та восени 1942 року, у формуванні яких брав участь мій батько спільно з військовиками ОУН “Остапом” (Сергієм Качинським) та “Коробкою” (Іваном Перегіняком). А сам батько, будучи членом ОУН іще з тридцятих, очолив Костопільський надрайон ОУН під псевдо “Морозенко”, а згодом — “Сагайдачний”. Після приходу “других совітів” 1944 р. (перші були в 1939—41 роках) працював у підпіллі, а взимку 1945 року був заарештований у Тучині, засуджений “тройкою НКВД” до 20-ти років каторжних робіт (так у виroku), засланий до Сибіру. Там, у Воркуті, в концтаборі ОЛП-29, в серпні 1953 року брав участь у збройному повстанні проти табірної охорони, де й загинув. Прах його і тисяч українських патріотів покоїться десь у вічномерзлій тундрі в спільній могилі.

Та вернусь до нашого сімейного батьківського “Кобзаря”. Пригадую, часто до нас заходив із боїркою курінний УПА “Сівач”, Володимир Кобринович, хлопець із нашого села, батьків вихованець. Дивився на “Кобзаря” у моїх руках, дивувався і запитував:

— Светіку, а читати вмієш?

— Ні, — відповідаю знічено.

— То навчись і сам читай. Хай он сестри навчать, хоча б Ганя... Сестра сором’язливо всміхалась: була вона симпатією курінного, гордилась цим, усіляко допомагала партизанам. Коли б мир, вони побралися б... Але війна повстанська тривала, і курінний “Сівач” загинув у нашому ж таки селі 9 жовтня 1946 року. Було йому 25 літ, моїй сестрі — вісімнадцять...

Слова курінного запали мені в душу, і я почав просити сестер і брата Тараса, аби навчили мене читати. Вчили всі гуртом. Літери написали хімічним олівцем на клепті білого краму. За першої ж нагоди я сів десь нищечком, витягував з кишені свою ту своєрідну абетку, і вчив букви. Швидко й вивчив. А читати з чого? Та з того ж батькового “Кобзаря”. Тож знову брав книгу, і вдень, і ввечері при тьмяному світлі гасової лампи, складав літери до купи. І яка була радість, коли вперше по складах вимовив:

Те-че-во-да-з-під-яво-ра

Яром-на-до-ли-ну...

Пи-ша-еть-ся-над-во-дою

Чер-во-на ка-ли-на.

Отак із “Кобзаря” навчився читати в шість років.

— Є від кого перейняти любов до книжок, батько он який був грамотний, головою сільським був, у гімназії вчився! — Хвалила моя бабуня Хведора; їй приємно за такого розумного онука та за мудрого сина Карпа, мого батька, який уже був далеко від нас, від України — в холодному лихому і страшному Сибіру — постраху всіх українців.

А ще я читав “Кобзаря” повстанцям, які вряди-годи навідувались до нас, інколи й ночували, рейдували по нашому краї аж іще на початку п’ятдесятих років. І доки вони були, влада не наважувалась заганяти господарів до колгоспів: боялась. А люд наш допомагав рідному війську, чим міг: мої сестри збирали харчі для вояків УПА по вірних людях, переправляли до “господарчих”, а ті безпосередньо — партизанам (у нас вояків УПА називали партизанами, або й просто — хлопцями з лісу — та аж ніяк не бандерівцями. Так називали їх представники влади та енкаведисти — Авт.).

Тож, вочевидь, якраз за активну підтримку повстанців усю північно-східну частину тодішнього нашого Тучинського та південних околиць Костопільського, Березнівського і Соснівського районів було виселено в 1951 році; всіх поголовно мешканців, кілька десятків сіл. Знесено всі житлові та адмінспоруди, і на місці прадавнього замешкання волинців стала пустка. Було оголошено, що на цьому місці створюється артилерійський полігон (є він і донині. — Авт.). Вивозили людей совіцькі солдати, даючи при цьому вантажівки для перевезення домашнього скарбу лише єдиний раз. Були й такі, які відмовлялися розбирати свої хати, клуні, хліви. То солдати діяли рішуче: зачіпляли хату довжелецькою металевою лінвою, кінці чіплялись до танка, той давав газу, точився назад — і тріщала селянська хата під чужою силою, ламалась і врешті падала купою дров та цегли. На голосіння жінок не зважали:

— Масква слезам не веріт! — реготали. Ця фраза була тоді вельми популярною і ходовою в прийшлій владі...

...І весь цей час зі мною був батьків “Кобзар”. Тож коли сестра Ганя виходила заміж 1948 року й хотіла забрати собі “Кобзаря”, я розплакався, побіг до матері та став прохати, аби книжку лишили вдома.

— Не руш, хай малий читає, ти купиш собі іншу, — мудро вирішила матуся. Тож у сім’ї зрозуміли: “Кобзар” мій. Я брав його не раз до школи, показував школярам, і вони трепетно гортали книгу, роздивлялись портрет Т. Шевченка.

А ще вчителька доручала мені читати “Кобзар” уголос на уроках. Я сприймав це як високу честь і був вельми задоволений. Річ у тім, що рід Крушевських, з якого була наша вчителька, був у селі, як і рід Васильчуків, шанований і патріотичний, і вчителька (було їй на той час десь до сорока років) добре знала мого батька — у тридцятих, за Польщі, разом ставили в селі вистави українських класиків і грали ролі в них: “Наталка Полтавка”, “Назар Стодоля”, “Сватання на Гончарівці” та ін.

Тож коли опісля і ми переїхали на постійне місце замешкання до Костополя, “Кобзарем” і надалі опікувався я.

Ото вже старшим школярем, десь у вільну годину, подобалося гортати “Кобзар”, розглядати ілюстрації, читати Тарасові поезії і намагатися збагнути їхній глибинний зміст. Бо, як я переконався, суть віршів дихала такою довершеністю і глибиною, що їх вдавалося збагнути десь із багаторазового читання. І що далі, то відкривався новий Шевченко: глибокий знавець історії України і світу, полум’яний борець за волю для уярмленого рідного народу, запротореного в рабство московською царицею Катериною Другою 1768 року.

...Формат книги був трохи меншим за А-4, в зеленій картонній палітурці з білими крапинками, посередині великі літери — “Кобзар”. Перший листок для читання мав такий вигляд:

Т. Шевченко

К О Б З А Р Ї

Третє повне видання

Під редакцією В. М. Доманицького
з портретом і життєписом
Ціна 60 коп.

Видання В. І. Яковенка
1910

Передмова “Од редактора” на одну сторінку. Підписано: “Серпень, 1910. В. Доманицький”. На сторінках V—XXIII дано “Життя Тараса Шевченка В. Доманицького. На сторінках XXI—XXIX — “Зміст книги” згідно з алфавітом. На сторінках 381-600 вміщено примітки В. Доманицького, числом 449. Сам “Кобзар” на стор.1-580. Текст — по 38 рядків на сторінку. Нумерація зверху. Під кожним віршем — рік і місце написання.

Обсяг книжки становив 600 сторінок. То було перше **повне** видання творів Т. Шевченка старанням дослідника Шевченкових рукописів молодого вченого-літературознавця Василя Доманицького.

Повіз я “Кобзаря” з собою після закінчення середньої школи на Донбас, куди поїхав на заробітки з групою випускників-десятикласників одразу після випускних іспитів. Працювали ми спочатку в Маріуполі на будові, потім переїхали до Донецька, де стали шахтарями в самому місті, на шахті № 1 ім. Челюскінців (шахта діє й донині — *Авт.*).

Згодом — армія. І знову в невеличкій дерев’яній валізі-чемодані зі мною “Кобзар”. Уже читаний-перечитаний, обдуманий і осмислений. Тоді, до речі, всіх юнаків призовного віку забирали до совіцького війська. Уникнути могли хіба слабкі. На них дивились, як на неповноцінних.

Опинивсь я далеко від зеленої Волині — аж у Закавказзі, в Азербайджані, на березі Каспійського моря, де поблизу міста Астара розміщувалася військово-морська база Каспійської військової флотилії. Там був розміщений наш полк морської піхоти, де довелося мені бурлачити в бушлаті цілих предовгих чотири роки, практично безвиїздно.

Місцина була примітна: з південної сторони, скільки око бачить, синє-пресинє море. З західної — руді, випалені південним сонцем присадкуваті, подекуди гостроверхі, гори. Влітку — спеку, плюс 30—40, вночі заснути не можна. Щодня — муштра, політзаняття, виїзди на бойові стрільби на полігон у горах. Ото лишень розрада — щосуботи ввечері показували якийсь художній фільм. Там я вперше побачив “Лісову пісню” за драмою Лесі Українки, “За двома зайцями” за М. Старицьким, “Людину-амфібію” та ін.

Але чи то в казармі, чи на далеких навчаннях, куди виїжджали ми, солдати, час від часу, в заплічному заленому брезентовому мішку зі мною завжди був “Кобзар”. Тож не раз після вечері, в так званий “вільний час” я збирав земляків-українців (а було їх по трохи з західних та східних областей, насамперед Рівненської, Львівської, Черкаської, Дніпропетровської), сідали гуртом і пропонував їм послухати Шевченка.

Далеко від рідного краю все, пов’язане з ним, сприймається гостро, з підвищеною увагою; особливо ж рідне слово, пісня. Тож спілкувалися між собою українською, співали своїх пісень. Це бентежило душу, навівало приємні спогади, сум за рідним краєм. Бо ці одноманітні азійські пейзажі набридали до плачу. А коли служиш третій, особливо четвертий рік, то закрадається в душу тривожно-драматичне й безнадійне відчуття, ніби служиш дуже давно, і довго, і до кінця свого віку так і лишишся солдатом. Не раз думав: а як гірко було Тарасові Шевченку на такій ось майже солдатській службі в таких же умовах, тільки по той бік цього самого Каспію-моря. Адже служити-мучитися довелося йому, бідоласі, цілих десять літ — каторжанином. Та все одно писалося знамените: “караюсь, мучусь, але не каюсь...”. Коли згодом, уже студентом у Києві, гортав Тарасові малюнки, бачив майже однотипну природу і майже фізично відчував моральний і фізичний дискомфорт.

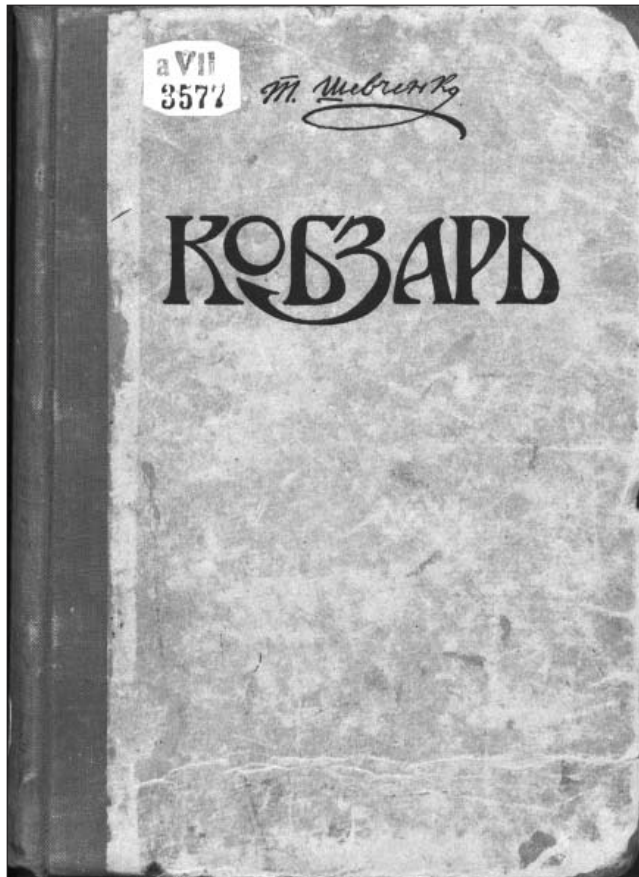
Пригадую моїх друзів, земляків-солдатів: Миколу Мандича із с. Тихонівка

та Петра Стеценка із с. Вишнополя на Черкащині, Тадея Груя із с. Лудин із Волині, Миколу Бермеса із с. Лішня-Нагуєвичі (де народився Іван Франко) на Львівщині, Гриця Радченка з Новомосковська на Дніпропетровщині, Володю Антоновича, Льонька Тріпачка, Василя Левчука з Берестейщини, інших. Останні три розмовляли майже завжди українською, дарма що Берестейщина числилась до Білорусі.

— Чому ви з Білорусі, а розмовляєте по-українськи? — запитував їх.

— У нас усі так говорять, і в нашому, і в усіх селах докола, — відповідали хлопці.

Дивно було це чути. І лише згодом, уже студентом КДУ довідався, що Берестейщина — одна з етнічних українських земель, котра, як і сусідня за кордоном Холмщина, Лемківщина, Забужжя, Надсяння, Пряшівщина — прадавні етнічні українські землі, які опинилися за межами УРСР на заході з волі біснுவатого Сталіна, який передав їх Польщі. Як і східні та південні українські землі: Вороніжчина, Білгородщи-

на, Орловщина, Кубань, населені переважно українцями, які залишили у складі Російської Федерації.

...“Кобзаря” читав здебільшого я та ще Тадей. Збиралося нас, вояків, з десяток-два, інколи й більше; приходили хлопці й із двох сусідніх батальйонів. Такі кобзареві читання щотижневі (як правило, щонеділі після обіду, у вихідний), стали для нас своєрідною традицією, духовною потребою. Та й спілкування рідною мовою було мило і приємне. А ще кожен новачок прохав показати йому “Кобзаря”, потримати книжку в руках, погортати сторінки. То була вісточка з рідного краю.

І не раз бачив, як у когось із земляків-солдатів туманився зір і з очей вичувались сльози. Відвертав погляд, аби не знітиги парубків: браві вояки соромилися сліз.

— Славко, друже, годі, бо геть розжалобиш вояцтво, — жартував тоді Тадей-волинець, і гурт починав гомоніти, коментувати почуте.

А що ж начальство? Воно не звертало уваги. Йому що: аби солдати були на виду, аби не втікали, не пиячили, не бешкетували. Пригадую, наш ротний командир капітан Хоменков якось підійшов до нас, послухав збоку, а коли хтось заглянув його, гаркнув (як того вимагає Статут):

— Рота, встать! Смирнааа!

То ротний, скомандувавши “Вільно” — мовив:

— Ну што, хахли, сваіво Шевченку читаєте? Я, кстаті, тоже с України, с Луганщини. Ну, харашо, прадалжайте, — і пішов.

— Зверніть увагу, хлопці, на прізвиське ротного: Хоменко плюс в. Пригадуєте, він згадує одного такого в “Гайдамаках” — Кирпа-Гнучкошиєнков, — мовив Петро Кучмай із Волині, освічений хлопець, що закінчив до армії технікум.

...Лихо прийшло, як завжди, раптово і звідти, звідки його не чекали. Служили ми вже четвертий рік, і взимку виїхали в гори на навчання. Північно-східний вітер приніс холод, сніг із морозом. Удень іще сяк-так: ходиш, бігаєш, щось робиш, словом, рухаєшся. А ввечері у великому наметі на лїжках в два яруси цокотимо зубами під блаґеньким солдатським коцом-одіялом.

Нарешті привезли металеві пічки-буржуйки з димарями, встановили ми їх посеред наметів і почали опалювати вуґіллям. І коли воно розгорялося — грубка ставала буквально червона, пашіла жаром, тепло виповнювало весь намет. І коли в наметі тепліло, хтось із солдатів-земляків просив:

— Славко, а почитай-но “Кобзаря”.

Так ото в один із таких вечорів, коли втомлене вояцтво всілося довкола грубки, а я тримав розгорнутого “Кобзаря”, заскрипіли двері і всередину зайшли двоє: наш ротний і ще один офіцер, майор Тотмянін, новий політрук. Солдати, звісно, “Во-фрунт!”.

— Чем занімаєтесь, солдатушкі? — питає політрук.

— Та ось читаємо книгу, “Кобзар” Тараса Шевченка.

— Ну-ка, пакажі, — до мене. Подаю, хоча й з острахом.

Політрук неквапом гортає листки, розглядає книжку, обкладинки. Тоді до мене:

— Чия книга?
— Моя.
— Где ти ёю взял?
— З дому привіз.
— Аткуда родом?
— З Рівненської області, з Костополя.

— А... так ето ж бендеровщина! Бил я там после вайни, по барбе с бандітизмом! Еті бендеровци все с етім Шевченкой носяться, ето їхній ідейний вдохнавітель, он тоже аттуда.

— Таваріш майор, Шевченко с Черкаской области, — заперечив Кучмай.

— Малчать! Я лучше знаю! — гарикнув майор. — Вот паслушайте, што пішет етот ваш Шевченка:

Барігесья, паборетє,
Вам Бог памагаєт!

— Да знаєте-лі ви, что еті слава билі напісани на бендеровской антисаветцкай лістовке! Вот кто такой етот Шевченка. І вот где ему место! — з цими словами кремезний політрук з лютою злістю рвонув розгорнутий “Кобзар”, роздер його надвое, потім начетверо, листки бгав у жмут і жбуряв в пічку, де ті спалахували яскравим полум’ям. Миттєво взялась вогнем і палітурка, і все! Нема “Кобзаря”!

— Ах! — вирвалось із грудей вояків.

Усі стояли заніміло, ошелешені хамством і нахабством політрука-держиморди, який відчував за собою силу велетенської Московської червоної імперії і самозадоволено спирався на неї.

— Таваріш майор, зачем же ви так! — знайшовся, нарешті, Петро Кучмай.

— Только так, і не інаше, заразу нада пресєчь на корню! — відрубав той. І до мене:

— А табой, рядавой Васільчук, займьотца асобий атдел, ето я тебе абещаю. І пішов.

Таки доніс на мене, поганець, і не вдовзі мене викликали в “асобий атдел”, себто, військову філію КГБ. А там відомо як: “Где, аткуда книга, пахіму привіюз в армію, па чьему заданію, зачем читал здесь етава... Шевченку? Кто паручал?” — і таке інше. Мав чимало клопоту. Той “атдел” не полишав мене весь підсовіцький час, негласно і гласно. Одчепились аж 1991-го, як проголошено Українську незалежну державу.

Пригадую, десь через рік після цих подій стрів випадково в Житомирі працівника КГБ, який (один із багатьох), переслідував мене за мої українські переконання і державницькі погляди.

— Ну що, кагебешнику, вірний псюро імперії, по-моєму вийшло: луснула ваша Московська імперія, постала незалежна Україна, за яку ви мене переслідували все життя. Хоч крихта совісті мучить вас, поганці?

І почув у відповідь (на великий подив) елеино-смирненне:

— Ми тепер служимо українській державі: оберігаємо її. А тоді влада була така, ми діяли, як служба вимагала.

— Займались гонінням на патріотів України, кидали їх до тюрем, знищували... та це злочин, за який ви всі маєте відповісти перед законом нашої незалежної держави! — вигукнув я, обурений таким цинізмом кагебешника.

— Ми не порушували законів ні СРСР, ні України, — сказав цей опричник і чинно пішов геть. І дослужився до генеральського чину, високої пенсії (як і інші працівники цієї служби та колишні комуністичні функціонери, що люто боролися з найменшими проявами національного духу і думки). Отак будували державу: взяли на службу всіх її ворогів. Бо ми ж добрі, ми хочемо об’єднати всіх: вовків, лисів, яструбів із телятами, лошатами, курми, голубами.

Отак і маємо понині.

Ну а щодо “Кобзаря” — то я придбав нове видання, будучи на першому курсі факультету журналістики Київського державного університету, куди я поступив літом 1964 року. Книга була кишенькового формату, видана до 150-річчя від дня народження Тараса Шевченка: в жовтій пластиковій, модній тоді, палітурці, з ілюстраціями І. Їжакевича, В. Касіяна, дрібним шрифтом, який є у мене й досі.

Шукав довго в букіністів “Кобзар” аналогічний батьковому — за редакцією Василя Доманицького, але так і не знайшов в оригіналі, аби придбати.

Аби хоч побачити аналог, навідався в Києві в Національний музей імені Т. Шевченка на однойменному бульварі. Звернувся до директора музею Наталі Клименко, родом із Житомира, дочки відомого поета Михайла Клименка.

До моєї історії Наталія Михайлівна поставилась з розумінням, доручила співробітникам знайти дане видання “Кобзаря”. Безпосередньо допомагала мені науковий співробітник музею Анастасія Козулько.

Отак пощастило знову потримати в руках аналог батькового “Кобзаря”, зробити знімки.

Вдалось, на радість, згодом роздобути видану фототипним способом версію, і я дорожу нею, розповідаю дітям та онукам, студентам вишів довгу героїчну історію батькового “Кобзаря”, який, як воїн, допомагає битися за правду, і мужньо поліг у бою. Врешті, як батько мій Карпо Олексійович, Сотенний УПА, надрайонований провідник ОУН Костопільської округи (військова округа УПА “Заграва”) “Морозенко”, “Сагайдачний”.

Слава героям!

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

Таємнича сила картин Тетяни Яблонської

У Центральному будинку художника НСХУ відкрили виставку, присвячену 100-річчю від дня народження видатного українського живописця і педагога Тетяни ЯБЛОНСЬКОЇ (1917–2005).

У сімдесятих роках мені пощастило двічі побувати в Італії. Знайомство з мистецтвом кватроченто спрямувало мої пошуки вглиб, до внутрішньої духовності. У ці ж роки я знов захопилася імпресіоністами, забутими з часів єднанієвщини. Збагнула, що цінність живопису становить саме живопис.

Тепер я прийшла “на круги своя”. Відчуваю, що у творчості я повністю вільна. Пишу з вікон та поблизу своєї домівки. Це “звуження горизонту”, навпаки, його для мене розширило — відкрило красу і поезію там, де я їх не бачила раніш.

У кожного з нас своє вікно, в яке дивиться природа”, — писала Тетяна Яблонська 1997 року.

“Ювілей Тетяни Яблонської

— подія Всеукраїнського масштабу. Відкрилося кілька виставок художниці, на будинку, де вона жила, встановлено меморіальну дошку. Засновано премію, що носитиме ім'я мисткині. Це буде найвища премія нашої Спілки. Сьогодні ми відкриваємо експозицію, в якій представлені роботи художниці, створені переважно в останні роки її життя”, — зазначив голова НСХУ Володимир Чепелик.

“Теплою хвилею котиться Україною творчість моєї мами. По всій країні відбуваються заходи, присвячені її творчості. І все це проходить не за вказівками згори, а з ініціативи простих людей. Це ознака справжнього народного визнання. Експозиції відкриваються у Національному художньому музеї, Національному музеї літератури України, виставкових центрах Дніпра, Одеси та Чернігова. У живописі Тетяни Яблонської відчувається велика сила, її мистецтво дуже потрібне нашому зболілому суспільству”, — підкреслила донька Тетяни Яблонської — Атаян Гаяне.

“Весь 2017 рік — це рік великої майстрині, генія українського живопису і монументального мистецтва Тетяни Яблонської. Вона завжди створювала неповторні образи. Працювала до останнього

Виступає дочка Тетяни Яблонської Гаяне Атаян

го подиху. Вона творила не стільки руками і розумом, скільки душею і серцем. Її девізом були слова: “Можеш не робити — не роби”. І вона творила, бо не могла не творити. Кожній роботі художниці притаманна внутрішня сила таємничості. Пишаємося тим, що Тетяна Нилівна — одна з краших учениць Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури, була найкращим педагогом нашого навчального закладу, а її сторічний ювілей збігся у часі зі сторіччям Академії”, — наголосив президент Національної академії мистецтв України, ректор Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури Андрій Чебикин.

На виставці представлені кар-

тини Тетяни Яблонської, що створені переважно у 80–90-ті роки минулого століття. Привертають увагу пейзажі мисткині “Влітку”, “Літнього дня”, “Осінній серпанок”, “Під вітою старою яблуні”, “Край села”; українські мотиви присутні в полотнах “У свято. Карпати”, “Хата у селі Шевченкове”, “Сестрички”, “Жінка із Закарпаття”; поруч портрети “Гаяне”, “Осінній портрет”, “Моя онука”, “Автопортрет” та натюрморти “Рослина”, “Квіти на вікні”, “Тепла осінь. Балкон”, “Наше вікно”, “Альтанка Глібова”. Також художниця намалювала олівцем портрети своїх сучасників Василя Забашти, Георгія Якутовича, Василя Гуріна, Оксани Слети та багатьох інших.

Н. КУКІЛЬ,
мистецтвознавець

За довгі роки творчої діяльності митець створив безліч прекрасних творів. Його мозаїки прикрашають пам'ятні будівлі Києва: це і мозаїчне оздоблення плафона головного вестибюля Київського залізничного вокзалу, і мозаїки Київського муніципального академічного театру ляльок, однієї з дитячих лікарень Києва та інші. Мозаїчні ікони православних святих, народжені талантом Леоніда Григоровича, органічно вписалися в інтер'єри і фасади багатьох київських храмів. На складному шляху до набуття високої майстерності були створені копії славних мозаїк і фресок Михайлівського Золотоверхого собору. Роботи з реставрації найвидатніших пам'яток української культури: Софійського собору XI століття з візантійськими мозаїками і фресками, Кирилівської церкви XII століття зі стародавніми фресками і живописними іконами М. Врубеля, Іллінської церкви XVII століття та створення оригінальних мозаїчних творів.

Саме Леоніду Тоцькому в кінці 1990-х років довірили очолити роботи з відновлення інтер'єру відбудованого Михайлівського Золотоверхого собору, пам'ятки XII століття. Натхненний задум керівника проекту Тоцького, сумлінна праця десятків художників і виконавців повернули в української культуру видатну споруду, скарбницю високої духовності нації. Центральна частина собору — його головний неф — прикрашений сотнями мозаїк, фресковими розписами, мереживом візерунків, копіями мозаїк і фресок з оригіналів.

2016 року Леонід Григорович

Апостольська нива Леоніда Тоцького

Заслужений художник України, дійсний член Української академії архітектури, художник-монументаліст і художник-реставратор Леонід Григорович ТОЦЬКИЙ відзначив 85 років від дня народження.

відтворив унікальну мозаїчну ікону Богоматері в техніці візантійської кладки для фасаду Золотийської кладки для фасаду Золотийської Нікопеї” прикрашала в'їзд до міста Ярослава Мудрого (X—XI ст.), але була загублена. Довгі роки ніша над кованими воротами залишалася порожньою. Нарешті торік у травні, на День міста, ікону з коштовної смальти розмірами 1,4х1,5 м урочисто встановили в ніші над Золотими воротами.

Митець майже все життя працює з іконами. Його дивовижні людські якості — висока духовна культура, надзвичайна щирість, віра в правду і добро — визначили його шлях у мистецтві. Всю свою творчість він присвятив Богу і людям.

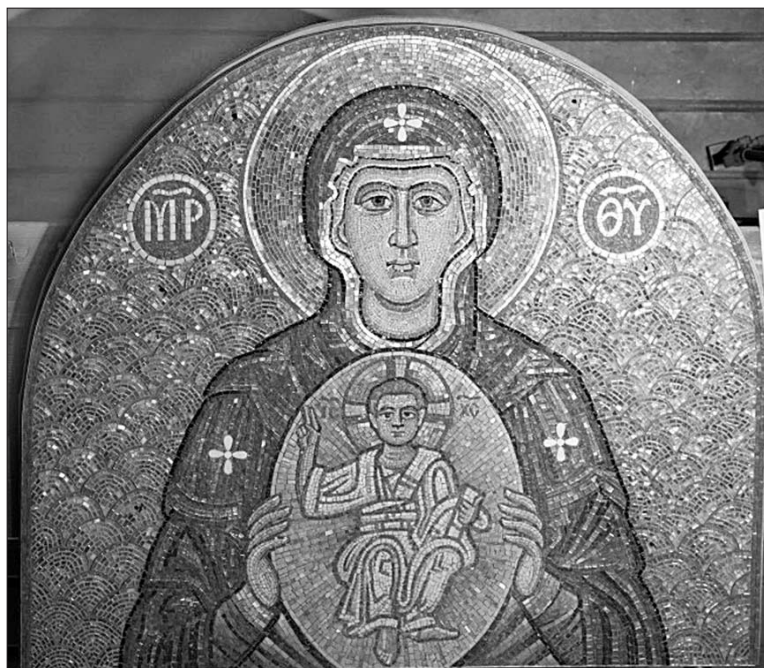
Однією з перших самостійних робіт Тоцького була робота під керівництвом Г. Синиці, засновника національного колористичного напрямку в монументальному живописі, з оформлення інтер'єру гастроному в м. Олександрія.

Наступну роботу в Києві з оздоблення інтер'єрів Інституту теоретичної фізики НАНУ (1970 р.) Тоцький присвятив темі язичницької Русі. Холи готелю інституту оздобили керамічними панно з солярними знаками, стародавнім капишем дерев'яних ідолів із войовничим Перуном на чолі. А до мозаїчної композиції “Кий, Щек і Хорив”, яка розташовувалася в затишному залі готелю, вів дверний отвір, прикрашений цитатою з літопису “По-

вість временних літ” про заснування Києва.

Багато творів з оформлення території та будівель санаторіїв “Бердянськ” і “Лазурний” у 1972–1975 роках також навіяні темами з давнього минулого України. Суворо стоять, стискаючи зброю, козацькі старшини на березі Чорного моря. Вони боронять священний Дніпро-Славутич, свої духовні святині — православні храми. Ця композиція “Козацька Рада” (темпера, інкрустація соломкою) на тему Запорозької Січі прикрасила санаторій “Бердянськ” 1972 року. Мозаїчне панно “Хвала життю”, навіяне мотивами українських народних розписів (санаторій “Лазурний”, 1975 рік), тішить око красою природних форм, кольоровою гармонією. Дивовижні птахи співають хвалу життю в оточенні різнобарвних квітів. А центральна фантастична квітка, від якої розходяться промені ніби від сонця, стає уособленням усієї світобудови.

1990-ті роки подарували Леоніду Григоровичу зустріч з унікальною архітектурною пам'яткою — будівлею колишнього Полтавського губернського земства, побудованою в народному стилі Василем Кричевським ще 1908 року. Ця “квітка в камені”, що поклати початок стилю “український модерн”, була багато прикрашена керамічною плиткою, майолікою, орнаментальними вставками, а її інтер'єри розписали видатні художники С. Василь-

ківський та М. Самокиш. Тоцькому потрібно було відновити розписи зали засідань, майже втрачені за багато років. 1997 року чудові картини маслом С. Васильківського “Козак в степу”, “Чумацький Ромоданівський шлях”, “Вибори полковником Мартина Пушкаря” на стінах зали, орнаментальні розписи плафона, відроджені талановитими руками майстра, у всій своїй первозданній красі постали перед глядачами. Унікальну пам'ятку культури України знову відродили і повернули з небуття.

Роки роботи Тоцького над мозаїчним оздобленням Михайлівського Золотоверхого собору (1999–2001) — це час глибокого проникнення в духовний світ святих, захоплення їх подвигами в ім'я віри та щастя людей, це

причетність до високих ідеалів, злеті думок і почуттів. Цей досвід розширив світосприйняття, збагатив духовно. Апостоли віри й апостоли української культури. Таку паралель провів Леонід Григорович, працюючи над циклом мозаїчних портретів видатних історичних і культурних діячів, які своїм життєвим подвигом сформували національну свідомість, створили державу Україна, прославили її унікальну культуру.

Виготовлені з коштовної яскравої смальти (71х71см), мозаїчні портрети Тараса Шевченка, Григорія Сковороди, Богдана Хмельницького, Ярослава Мудрого, Михайла Грушевського та багатьох інших склали блискучу галерею “Українських апостолів” Леоніда Григоровича Тоцького (2000 роки).

Світлана САДОВЕНКО,
художній керівник зразкового театру пісні “Ладоньки” ЦПР Святошинського р-ну м. Києва, кандидат педагогічних наук

«Ладоньки» — це обереги

Зразковий театр пісні “Ладоньки” — художній колектив, що був створений для естетичного виховання дошкільнят на українському дитячому фольклорі. Сьогодні його відвідує близько 100 дітей. Найменшим — по два роки, а найстарший — Марічці Нікольській — уже 16! Вона з нами 12 років, від самого початку створення колективу. А тепер співає разом зі своїми сестрами Настєю і Дариною, які підросли і теж прийшли в “Ладоньки”.

Розпочинаючи у дворічному віці, малята є оригінальною візитівкою нашого колективу, викликаючи у слухачів-глядачів спалахи емоцій, зриваючи шал оплесків!

Цікава історія появи назви колективу — “ЛАДОНЬКИ”.

Весна 2005-го. Саме у цей період буйного цвіту і сил землі було створено наш дитячий творчий колектив, який спочатку був організований як фольклорний і залучив близько 20 дітей.

Образ Весни з давнини суголосний з образом богині Лади — покровительки любові, одруження, а отже, — дітей, життя і його продовження.

Варто згадати і те, що у дохристиянській міфології пошановувався дух предків — Ладобог. А фольклор — це і є дух предків, наша народна мудрість, генетична пам'ять, що крізь віки дійшла до нас.

На щастя та долю колись дарували і носили при собі оберег — ладанку, що також є близьким до назви і призначення колективу. Отже, діти, що навчаються в “Ладоньках”, є своєрідними оберегами дитячого українського пісенного фольклору.

2012 року колективу присвоєно почесне звання “Зразковий художній колектив”. Відтоді повна назва творчого об'єднання

— зразковий художній колектив Театр пісні “Ладоньки”. Його учасники демонструють злагоджений унісон, гарний стрій двоголосся, яскравість і завзяття у передачі настрою музичного твору, а головне — велике бажання дарувати усмішки і нести енергію української народної пісні слухачеві.

Серед найстарших дітей хочеться згадати Івана Суліму, який прийшов трирічним хлопчиком і ось уже дванадцять років разом із п'ятнадцятирічним Сашком Овсіємком та десятирічним Кирилом Андреюком є вокальною опорою колективу.

Зовсім маленькими долучилися до нас Амелія Підлісна, Софія Суккар, Марічка Леонова, Карина Заєць. Нині — це солістки концертної групи, які разом з іншими дітьми — Амалією Пятиго, Веронікою Голенко, Ярославою і Кирилом Андреюками, сестрами (близнюками й двійнятами) Марією і Дарією Юрченко, Аллою і Валерією Поліщук, Анною і Валерією Дяченко, Анге-

ліною й Златою Шупик, а також Веронікою Моспан, чотирирічною Даяною, Ксенією Алексеевою та багатьма іншими дітьми незамінні на фестивалях, конкурсах, концертах.

Я, художній керівник колективу, і молоді керівники-викладачі Катерина Комар, Олександр Садовенко, Катерина Канонішена та концертмейстер Андрій Бедний, робимо все можливе, щоб передати учням той український генетичний код, який являють народні джерела, зокрема — дитячий музичний фольклор, а життя учасників театру пісні “Ладоньки” ставало яскравішим і веселішим. Батьки дітей, які є справжніми співкерівниками колективу, власноруч створюють прекрасні сценічні костюми. Підтримує таку творчу атмосферу керівництво Центру позашкільної роботи Святошинського району міста Києва, на базі якого працює колектив, — директор Наталія Іванівна Савенко та завідувач відділу Лідія Петрівна Щербатюк.

Основною метою роботи зразкового Театру пісні “Ладоньки”, крім ретрансляції дитячого фольклору, є сприяння природному розвитку і формуванню музичного світогляду, мислення, культури, навчального інтересу, стійкої мотивації дітей до музичної діяльності. А це — українські народні традиції, свята, обряди, родинно-побутові звичаї, духовні обереги, дитячі пісні, ігри, колискові, заклички, забави, колядки, шедівки, веснянки, гаївки, пастушій ладкання-примовки, казки, загадки, рухи зі співом тощо.

Тепер уже нашим юним талантам під силу й пісні академічного виконання — арії, романси. Не оминаємо й естрадну авторську пісню. Це ж *театр* пісні!

“Ладоньки” виступають і на великих сценах столиці, зокрема в Колонному залі імені М. В. Лисенка Національної філармонії України, на сцені Національної опери України, Театру імені І. Франка, Українського дому, Будинку актора, Національної музичної академії імені П. І. Чай-

ковського, Київського міського будинку вчителя, Національного музею Тараса Шевченка та інших.

За сприяння Президентського фонду Леоніда Кучми “Україна”, стипендіатами якого ми є, колектив узяв участь у Міжнародних фестивалях-конкурсах, що відбулися у Франції (“Париж збирає друзів”) та Болгарії (м. Несебр, “Сонце, радість, краса”), виборовши найвищі нагороди цих заходів.

Виступаємо й на запрошенні Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка, беремо участь у дійствах за сценаріями заслуженого працівника культури України Дмитра Ломачука та заслуженої артистки України Тетяни Негрій. Сподіваємось на подальшу плідну співпрацю!

Після кожного виступу, тим більше, коли співаємо на одній сцені з відомими артистами, як, скажімо, із народним артистом України Фемієм Мустафаєвим та заслуженим артистом України Кирилом Стеценком, щасливі ладоньки беруть від них талановитий запал енергії й великого досвіду.

“Ладоньки” є активними учасниками Всеукраїнських культурно-мистецьких проєктів, спрямованих на підтримку наших воїнів АТО, а саме — “Народної філармонії” під орудою заслуженої артистки України Руслани Лоцман і “Мистецького спецназу”, керівником якого є заслужений працівник культури України, поетеса, громадський діяч Зоя Ружин.

Щоразу, звертаючись до своїх глядачів зі сцени, “Ладоньки” бажають усім ЛАДУ, щоб все і завжди ЛАДИЛОСЬ і НАЛАГОДЖУВАЛОСЬ! Щоби був ЛАД у нашій країні, а в людей усе ЛАДИЛОСЯ, щоб пісня була ДО ЛАДУ!

**ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

АНОНС

Будьмо разом! ПЕРЕДПЛАТА—2017

**Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):
Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 73**

**на 1 місяць
на 3 місяці**

**11 грн 46 коп.
33 грн 68 коп.**

**на півроку
на рік**

**65 грн 66 коп.
130 грн 12 коп.**

**Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка**
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

**Шеф-редактор
Павло МОВЧАН**

Головний редактор

Любов ГОЛОТА

Редколегія

Любов ГОЛОТА (голова),

Ярема ГОЯН,

Павло МОВЧАН,

Олександр ПОНОМАРІВ,

Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора

з виробничих питань

Наталія СКРИННИК

278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Відділ просвітницької роботи

Надія КИР'ЯН

Відділ культури

Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури

**Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛЬМАХ**

Комп'ютерна верстка

**Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН**

Інтернет-редактор

279-39-55

Черговий редактор

Надія КИР'ЯН

Бухгалтерія

279-41-46

Адреса редакції:

**вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001**

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net

http://slovoprosivity.org

http://prosvitanews.org.ua

**Видруковано з готових фотоформ
у ТОВ “Поліграфцентр” у середу.**

Загальний наклад у березні — 20 000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право

редагування та скорочення текстів.

Редакція не завжди поділяє

погляди своїх авторів.

При використанні наших публікацій

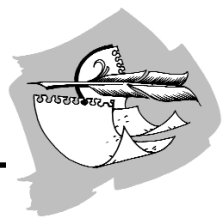
посилання на “Слово Просвіти”

обов'язкове.

Індекс газети

“Слово Просвіти” — 30617

Світлана ОРЕЛ,
м. Кропивницький

У тих, хто їх читав (а я знайомилася з ними, готуючи книгу “Розстріляна Просвіта”), ім’я комсомольця Івана Білодіда асоціюється із зовсім іншими “надбаннями”. 7 березня 1928 року комсомолец Іван Костьович Білодід, уродженець села Успенка, мешканець на той час села Куцеволівка, свідчив у ДПУ на своїх односельців Степана Ричка та Григорія Шашла. Говорив про те, що вони у минулому активні просвітяни, прихильники Української Автокефальної Церкви, організували в селі товариство “Молоде братство”, гуртували навколо себе куркульську та шовіністично налаштовану молодь, намагалися перешкодити виборам, щоб у сільраду не обрали комсомольців. Цей факт зафіксований у книзі “Реабілітовані історією. Кіровоградська область”, том 4, с. 436.

Хто ж такий Степан Ричко? Його ім’я відразу спливає в пам’яті при згадці про легендарного патріота, кілька разів репресованого, але не скореного, мого земляка з Новомиргорода Степана Демидовича Кожум’яки. Вони разом відбували покарання у Марійській АРСР. Не дивно, що вони знайшли спільну мову — обоє були свідомими українцями та домовитими кмітливими селянами, такими, що могли б зробити з України земний рай, аби мали таку можливість.

Степан Федорович родом із Куцеволівки, вчився на курсах волосних писарів, встиг потрапити в царську армію. Повернувшись у рідне село, зайнявся справами кредитного товариства, яке односельці доручили йому очолювати. Привів до порядку паровий млин, організовував у селі “Просвіту”, при якій діяв народний дім, хор, яким Степан Федорович і керував, сприяв організації “Вільного козацтва”.

Степан Ричко мав у селі одно-

«Говорила баба деду...» або Декомунізація навпаки

І. К. Білодід

Газета Онуфріївської районної ради “Придніпров’я” на початку лютого цього року повідомила, що в селі Успенка “...завершилось громадське обговорення щодо присвоєння Успенській ЗОШ І—ІІІ ст. імені видатного вченого-мовознавця, директора Інституту мовознавства ім. О. Потебні, уродженця Успенки Івана Костянтиновича Білодіда. Трудовий та учнівський колективи, батьки учнів підтримали пропозицію в такий спосіб вшанувати особистий внесок І. Білодіда у будівництво нинішнього приміщення школи та в примноження освітніх надбань села. Родина І. Білодіда дала згоду назвати навчальний заклад його іменем”.

Можливо, в Успенці у деякого ім’я академіка часів СРСР і асоціюється з освітою, адже у селі з плином часу не залишилося людей, які можуть пам’ятати початок його політичної кар’єри. Люди відійшли в інші світи, але залишилися архівні документи.

думця і друга, трохи молодшого за себе — Григорія Шашла. З ним пізніше, коли заборонили “Просвіту”, організовували в селі общину автокефальної церкви, церковний хор, який виконував і релігійні, і українські пісні. Вони знали, що багато чого залежить від того, якою ростиме молодь, тож згуртували її у Куцеволівці у “Молоде братство”, перед членами якого ставили завдання вивчати історію України. Звісно, ДПУ, що покликало було оберігати інтереси і перспективу на цій землі російсько-радянського окупанта, розуміло, яка загроза йде від таких людей.

Тож не дивно, що у березні 1928 року рахівника Куцеволівської сільськогосподарської кооперативної Степана Ричка арештували. Серед стандартних звинувачень у контрреволюційній агітації значилось і таке: пропаганда українського шовіністичного характеру. Нікому й на думку не спало, який шовінізм може бути у

підневільної нації? Ну, а ще — відволікання молоді від ЛКСМУ. Звісно, “Молоде братство”, яке діяло до 1927 року, відволікало молодь від комсомолу.

На три роки Степана Федоровича вислали до Марійської АРСР (разом із ним перебував і Григорій Шашло), після чого заборонили жити у великих містах Союзу. Після звільнення жив у Дніпропетровську, працював бухгалтером на залізниці. Очевидно, покарання не зламало україноцентричного світогляду Степана Федоровича, бо вже 1936 року НКВС констатувала, що він поширював провокаційні чутки про надуманий голод (те, що це були не чутки, а страшна правда, переконаємося аж у наші дні), доводив, що українська культура зазнає гніту, співав націоналістичні (зрозуміло, українські) пісні. За все це ще двічі був засуджений — у 1936 і 1937 рр. Подальша його доля невідома, але можна точно сказати, що Степан Федорович

до реабілітації аж 1993 року не дожив.

Зате прекрасно почувався Іван Костьович Білодід. Відразу після потрібних владі свідчень вступив до Харківського університету на літературно-лінгвістичний факультет, викладав у вищих навчальних закладах, вступив у партію, після війни захистив дисертації і у кінці 1950-х очолив Міністерство освіти. Якраз Іван Костьович упроваджував факультативне вивчення української мови в школах України, а фактично, витіснення її з вітчизняного шкільництва.

А очоливши на початку 60-х Інститут мовознавства імені О. Потебні АН УРСР, Іван Костьович усі наступні 20 років свого директорування активно педалював тему гармонійної національно-російської двомовності, зробивши її однією з головних наукових тем мовознавчих інституцій країни. Назви його робіт свідчать самі за себе: “Ленинская те-

ория национально-языкового строительства в социалистическом обществе” (1972), “Язык и идеологическая борьба” (1974), “Русский язык — язык межнационального общения народов СРСР” (1976), “Русский язык — источник обогащения языков народов СРСР” (1978), “Функционирование русского языка в близкородственном окружении” (1981).

Фактично уродженець середньої України, квітучого Подніпров’я, осердя української літературної мови, значну частину свого життя науково обґрунтовував її вторинність і непотрібність, виступав проти вживання питомої української лексики, намагався всіляко нівелювати особливості рідної мови. Та чи рідної? Очевидно, ще у молодості він зробив вибір не на її користь. Можна багато говорити про жорстокість тих часів, коли кожен, аби вижити, мусив пристосовуватися, робити певний вибір. Та навіть тоді у когось вибір був, який приносив славу, а у когось — ганьбу і національну зраду. І це стало помітно і відчутно не лише сьогодні, ще в 70-ті роки народ устами поета Андрія Малишка дав оцінку його “мовознавчим” трудам. Ці знущальні рядки стали буквально частівкою тих років:

Говорила баба деду:

“Я куплю тебе “Победу”.

Ми поїдем к Білодеду,
хай нам скаже Білодед —
Є в нас мова ілі нет.

Життя показало, що у нас є не лише мова, а й воля до свободи, гідності, цивілізованого життя. І ми б його давно вже мали, якби російсько-радянські окупанти не знищили стільки ричків-кожум’як та не розплодили безліч білодідів. До речі, його син, Олександр Іванович Білодід — автор післямови у відомій книзі Олеся Бузини “Вурдалак”.

Тож, землякам з Успенки, перш ніж щось називати цим ім’ям, варто по-справжньому оцінити такий “вагомий” внесок І. К. Білодіда.

сталося, думаймо і працюймо, пані й панове.

Анатолій ГАТНЕНКО,
м. Київ

Слова-синоніми, або Дещо про полову Історія не без моралі і гумору

Хочу поділитися з вами, шановні пані і панове, однією кумедною історією. Втім, чи така вже вона кумедна, судити самі.

Почалася вона одного ранку, коли я їхав на роботу в тролейбусі. Поїздка ця спонукала згадати не тільки відому сентенцію про бочку оселедців, а й вулик із бджолами, які голосно гули. Річ у тім, що напередодні оголосили результати останніх виборів чергового президента країни. Погодьтеся, подія варта того, аби про неї поговорити, навіть із незнайомими людьми.

— Як завжди, вибрали невідомо кого, — намагався перекрити своїм кволим голосом політичне багатоголосся, висловив свою думку сивооголовий дідусь.

— Не скажіть, — заперечила йому жіночка з великим кошачком на колінах. — Він гарно виступає і не тільки по-нашому і во-обще...

— Отож-бо, що гарно виступає, побачимо, що він зробить для людей, — сказала ще літня, але вже з ознаками осені жіночка.

— Не вміємо думати, обираємо не керманічів, а карманічів, — долинув із задньої площадки могутній чоловічий бас.

Ніби продовжуючи його дум-

ку, вступила в дискусію стара жінка у яскравій хустці:

— А що ви від них хочете? Вони ж алігатори...

Останнє слово потонуло у вибуховій сміху, що переріс у справжній регіт. Коли регіт стих, дискусія продовжилася. Діапазон її вимірювався такими параметрами: від “справитися, бо розумний” до “не справитися, бо дбаємо лише про власну кишеню”.

З наближенням зупинки дискусія притлумилася, і значна частина пасажирів рушила до виходу. Мій погляд вихопив з натовпу високого, стрункого чоловіка років сорока, у модній нині плетеній шапочці. На його губах бликала іронічна усмішка і взагалі його обличчя мало такий вигляд, ніби він знає те, чого не знають присутні. “То скажи те, що знаєш”, — подумав я. І, знаєте, він ніби почувши моє побажання, сказав:

— Біда в тому, любі мої, що ми не українці, а половці. Втім, це слова-синоніми...

— Що означає половці? — не втримався я.

У цей момент тролейбус зупи-

вся, чоловік попрямував до виходу і на ходу кинув мені:

— Чому половці? А ви подумайте...

Сказав і побіг, накульгуючи, своєю дорогою, залишивши мені загадку. Про неї, цю загадку, я розповів своїм колегам. Вони висловлювали різні думки, але згоди ми так і не дійшли. Сперечались би довго, якби не зайшов бос. Як завжди, чемно привітався, виставив нам завдання і побажав успіхів у його здійсненні.

Коли він вийшов, усі накиннулися на свої комп’ютери, аби виконати наказ боса. Я ж не втримався і набрав слово, яке не давало мені спокою. Висвітлювала інформація про те, що половці — це тюркомовний народ, який вів кочовий спосіб життя в XI—XIII століттях, зокрема й на території нинішньої України. Це нічого не додало до моїх знань, я це знав і раніше.

Допоміг вирішити мою загадку черговий похід на ринок. Проходячи повз торгові ряди, зупинився біля однієї жінки, у якої, на мій погляд, була добра картопля. Вона якраз закінчувала розмову

зі своїм покупцем. Я почув лише як вона сказала:

— То все слова, язиком ми навчилися молоти, а от до діла не у всіх руки стоять. А слова без діла — то полова.

Покупець на це махнув рукою та й пішов собі. А мені наче блискавкою саянуло: багато говоримо, а ті слова, як полова, ні до чого не спонукають, тож у нас, що багато розбазікують, в голові “полова” (беру це слово в лапки, бо зрозумів, що йдеться про полову в первісному значенні, а в переносному). Отже, як визначив той дотепник у тролейбусі, ми — “половці”, бо в головах у нас “полова”.

Спитаєте, а який же вихід із цієї пікантної ситуації? Скажу, як розумію: гострити розум, учитися аналізувати події, явища, персоналії — і перти плуга. Інакше може статися так, що наші нащадки прочитають в інтернаті чи в енциклопедії про нас страшні слова: українці — давній слов’янський народ із великою історією і культурою, який жив на території нинішньої... Та, тьху, тьху, хай Бог милує. Аби цього не

Р. S. Нещодавно зустрівся випадково на вулиці з тим чоловіком, який поставив усім нам таке складне завдання. Усміхаючись, він запитав:

— Ну що, розгадали мій кросворд?

— Так, розгадав, але довелося добряче попрацювати, напружити мозок.

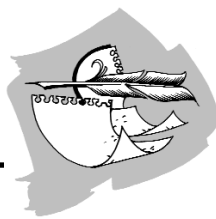
І я розповів йому свій варіант відповіді на його “кросворд”. Він зазначив:

— Звичайно, я дещо гіперболізував поняття щодо синонімів, адже це стосується не всіх нас, а лише певної кількості, на жаль, чималенької.

— А як ви з цим упоралися?

Широко усміхаючись, чоловік відповів:

— Майдан, півтора року, які я провів на російсько-українському фронті, допомогли мені це зробити. Через поранення демобілізований, зараз займаюсь волонтерством. Надаю правову допомогу своїм побратимам, адже за фахом я юрист. Та це не означає, що всім треба йти на фронт. Кожен може знайти в мирному житті точку дотику до знань, до праці, до культури. Як бачите, наші точки зору співпали. А як у вас із цим, шановні пані й панове?

Петро КАРПЕНКО-КРИНИЦЯ: Повернення до рідного дому

Володимир ПОВОЗНИК,
завідувач районного музею, краєзнавець,
сміт Куликівка Чернігівської обл.

Його ім'я майже невідоме в Україні, хоча з-під його пера вийшло 7 поетичних збірок. Про нього тільки недавно почули в Куликівському районі Чернігівщини, хоча він наш земляк. У радянський період це було зрозуміло, адже більшу частину свого життя поет провів на чужині, отже, його автоматично вважали “українським буржуазним націоналістом”. Дивно, що поета такого таланту, такої драматичної долі досі не помічають на Батьківщині. Тому спробуємо в рік столітнього ювілею митця пробити цей мур небуття і повернути його до рідного дому.

Петро Карпенко-Криниця (справжнє ім'я — Петро Дмитрович Горбань) народився 22 грудня 1917 року в селі Бакланова Муравійка нині Куликівського району Чернігівщини. На базі середньої освіти закінчив річні курси вчителів історії і працював учителем. Закінчив заочно історичний факультет учительського інституту в Києві й згодом (стаціонарно) — мовно-літературний факультет цього ж закладу, продовжуючи навчатися в Київському педагогічному інституті ім. М. Горького. Тоді ж і почав писати вірші та друкуватися. За рік перед Другою світовою війною був директором школи. Радянську владу не шанував, натомість своїх проукраїнських настроїв не приховував. Під час війни в окупованій німецьким нацизмом Україні брав участь у національно-визвольному підпіллі. Працював кореспондентом газети “Українське Полісся”, що виходила в Чернігові. У місті над Десною навесні 1942 року видав першу збірку — “Гримлять дороги”.

Після розгрому чернігівського націоналістичного підпілля Карпенко перебрався на Київщину, де редагував газету “Іванківські вісті” (1942—1943). Від кінця 1943 року — в еміграції. Його арештували нацисти і кінець війни зустрів остарбайтером.

Після капітуляції Німеччини був співробітником газети “Українська трибуна” (Мюнхен), редагував журнал “Авангард”.

1950 року перебрався до США. Працював робітником різних професій у Нью-Йорку, Детройті, Лос-Анджелесі. Здобув ступінь бакалавра бібліотекознавства в Оттавському університеті (1962), навчався в Американському російському інституті славістики (1963—1965). Був серед засновників Організації українських письменників у вигнанні “Слово” (1954).

Але одвічні для поетів “пошуки себе” затяглися. Відсутність близької рідної душі, ностальгія за Батьківщиною, постійні проблеми з пошуком роботи й житла призвели до нервового зриву. Після спроби самогубства 1965 року Карпенко потрапив на лікування до психіатричної лікарні, де й перебував до самої смерті, забутий нечисленними друзями та колегами. У літературних колах української еміграції його “поховали” ще 1968 року. Насправді Петро Карпенко прожив ще 35 років. Тільки недавно вдалося встановити справжню дату його смерті — 5 січня 2003 року. Поховано поета на українському цвинтарі в Саут-Банд-Бруці (штат Нью-Джерсі, США).

Твори Карпенка-Криниці вирізняються драматичною напругою, контрастністю мотивів та образів (любов до всього українського, несприйняття імперського та радянського, боротьба УПА, неприкаяність молодого емігранта-патріота в Новому Світі, роздуми над майбутнім державним становленням України).

Автор поетичних збірок “Гримлять дороги”, Чернігів, 1942; “Полум'яна земля”, Мюнхен, 1947; “Підняті вітрила”, Авгсбург, 1950; “Солдати мого легіону”, Чикаго, 1951; “Поеми”, Детройт, 1954; “Індіанські балади”, Нью-Йорк, 1968.

Пропоную для знайомства з творчістю поета кілька його творів.

Петро Карпенко-Криниця

Хто сказав, що ці дні золоті,
Що світанки, як мрія, погожі?
Я дороги шукаю в житті
І дороги собі не знаходжу.

Я навіки свій край полюбив,
Та спокою і досі не знаю, —
На широкому лоні степів
У ярмі Українець конає.

Сон

Сон приснився матері вночі:
З-поза степу, де кричать сичі,
Свищать кулі гірше хуртовин,
З бою, підкоривши сто шляхів,
І пройшовши тисячу борів,
На подвір'я повернувся син.

Він стомивсь, не підведе очей,
Не відкриє струганих дверей
І стоїть, одну її ждучи.
Мати встала. Двері відкрива,
Та в лице їй — буря степова,
Що сміється й плаче уночі.

27.08.1941 (“Гримлять дороги”
Чернігів, 1942)

Москва

Спитаю у вітра, старого прибуду,
Що тугу в просторах висурмлює й гнів:
“Хто каторжні нори Сибіру запрудив,
Невинною плоттю людською набив?”

Карельські, Колимські, Далекого Сходу —
Хто нетрі, де шкириться згуба жива,
Труною зробив для бездольних народів?
І вітер одкаже: “Я знаю: Москва!”

Спитаю у сонця, гарячого друга:
“Хто в пашах в'язниць, сутеренах сирих,

Упившись злом нелюдської наруги,
Катує братів-сонцелюбів моїх?

Хто краде в них казку привабливого світла,
Роки хто, як нить золоту, обрива,
Хто юність гвалтує іще нерозквітлу?”
І сонце одкаже: “Я знаю: Москва!”

Спитаю в землі, що дуднить споконвіку
Громами походів, столунням боїв:
“Хто крові розлив незагачені ріки
І кров'ю лани, мов дощем, напоїв?”

У древній земля опанчі похмуріє,
І оповідь буде предовга мені —
Предстане оточений ордами Київ...
Полтава... Історії чорної дні...

Прокотиться Вчора оглушеним громом,
І буде хлющати Сьогодні в крові...
Страшніше за пекло Гоморри й Содому,
За Дантове пекло — свавілля Москви.

Мій друже, що вмієш цінити непокору,
Коли ти шепочеш молитви слова, —
Як вечора тінь запада яснозора,
Чи рано встаєш, пам'ятай же, що ворог,
Найбільший твій ворог — Москва!

Ти нічого не знаєш, чужино чужа...

Ну, заграй же! Та тільки заграй
Щось таке, щоб полонило душу мою,
Щоб затьмарились думи про край
І про все, що лишилось у тому краю.

1940

Тільки що це? Акорди... А я...
Ні, не сльози, це все промине...
То не сльози, а доля моя,
Перед мною в акордах до прірви жене.

І лечу шкереберть я у ніч
Під оплескувань трім і розкотистий сміх...
Еміграції! Ти це чи ні
І роз'ятрення прірви на площах чийх?

Як це сталося? Я зайвий такий...
І осмути туман облягає мости...
Заозерна веселко! Мій сніг голубий,
Україно!.. Прости мені!.. Чуєш? Прости!..

Стій же, стій! Не допоможе рояль...
Кимсь розкраяне серце моє без ножа.
Ех, не знаєш, чого мені жалю...
Ти нічого не знаєш, чужино чужа!

Молитва

Коли б піднести за людей моїх молитву
Мені б прийшлося до Господа в сутужний час,
Я б не просив хоробрости у битвах,
Ні здібностей — це є у нас.

...Перед іконою навколішках, як треба,
Забувши важних і неважних безліч справ,
Я б попросив Його, Творця Землі і Неба,
Щоб розуму Він, Розуму нам дав.

1943

Де могили великих українців?

Анатолій ЗБОРОВСЬКИЙ,
м. Ірпінь Київської обл.

— Усі народи, навіть відсталі племена
шанували і шанують своїх предків, — говорить
антрополог Сергій Сегеда. — Народ,
який не шанує предків, легко підкорити.

Над могилами героїв, визначних діячів насипали високі кургани, споруджували піраміди, величні меморіальні комплекси, мавзолеї. Ці поховальні пам'ятки завжди мали велике символічне значення, підтримуючи сув'язь поколінь.

Незабаром після утвердження державного суверенітету нашої Батьківщини Всеукраїнське товариство політв'язнів і репресованих запропонувало створити в Києві Пантеон національної слави, де були б увічнені визначні державні, політичні й культурні діячі нашого народу, могили яких нині розкидані в різних кутках України та за її межами.

Створення Пантеону — надзвичайно копітка й відповідальна справа, якій має передувати велика пошукова й науково-дослідна робота. Її результати висвітлено на сторінках першого тому книги відомого антрополога й історика Сергія Сегеди “Пантеон України”, де автор навів інформацію про місця останнього спочинку багатьох відомих постатей української історії, починаючи з Х і до початку XIX століття. Книга, що ґрунтується на вивірених фактах і пройшла належну наукову апробацію, написана у доступній для найширшого кола читачів формі.

Науковець розповідає про пошуки могили гетьманів Петра Сагайдачного та Івана Мазепи, останнього кошового отамана Запорозької Січі Петра Калнишевського, моторошну одісею черепа отамана Івана Сірка тощо.

Видання “Пантеон України” містить загальні біографічні відомості визначних особистостей, дані про їхні родини, обставини їхньої смерті, долю могили.

Антрополог С. Сегеда зазначає: “Маю надію, що це видання сприятиме увіковіченню пам'яті кращих синів і доньок нашої землі, завдяки яким український народ зберіг свою ідентичність, мову, культуру, не загубившись у сутінках і загравах минулого тисячоліття”.

У другому томі “Пантеону України” буде інформація про місця останнього спочинку письменників, учених, митців, творчисті й громадянська позиція яких сприяли українському національному відродженню XIX століття; борців за Незалежність України першої половини XX століття; діячів культури і мистецтв наступних десятиліть, завдяки чийй творчості українці зберегли свою самоідентифікацію в умовах постійного пресингу тоталітарної системи; дисидентів, котрі свідомо жертвували своїм благополуччям і навіть життям задля майбутнього українського народу.

Презентація першого тому книги Сергія Сегеди “Пантеон України” відбулася у столичній книгарні “Є”. Автор розповів про роботу над книгою і відповів на запитання читачів. Зокрема, учасників презентації цікавило, чи справді предками сучасних росіян є угро-фінські племена. С. Сегеда відповів, що це давно відомий факт, про який пишуть і серйозні російські вчені. Точніше, писали. А тепер вони скаржаться, що їм заборонили публікувати таку інформацію.

3 рідною мовою — щасливі довгі літа

Роман КРАКАЛІЯ,
член НСПУ

Не часто Золота зала Одеського літературного музею бачить таке величне свято українського духу, нашої національної культури. Того дня тут у день його славного 80-річного ювілею віншували Олексю Різнікова — українського письменника, мовознавця, колишнього політв’язня, людину, в котрій переплелися три захоплення, три любові: до України, до нашої прекрасної мови, до літератури. Хоча серце його вмістило далеко більше, і передовсім це — любов до людей.

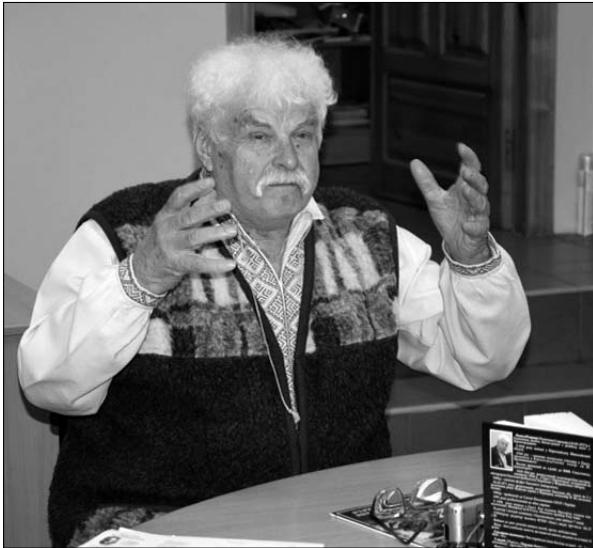
У 20-річному віці разом із вірним товаришем написали вони листівку про фашистський комуністичний режим і розклеїли по місту — це не лишень відвага та мужність, це вчинок, у тих часах — зрідні подвигу.

Не залякали, не зламали його ні судді з прокурорами, ні ув’язнення.

А скільки у нього ширих друзів — показав той погідний вечір, коли з’їхалися вони зусбіч: із Миколаївщини, Вінниччини, Чорноморська — вже перейменованого, й з Південного, котре усе ще Южний. Зібралися колеги-літератори, знані професори, художники, педагоги та шкільні викладачі — члени великої української родини.

Навіть у найважчих часах тотальних заборон на все яскраво виражене українське, в часах відвертої русифікації він був одним із тих, котрі відновлювали тут українську Одесу — і як організатор хору, який без огляду на небезпеку співав українських пісень, колядував та щедрував, заходив до осель українців, нерідко пробуджуючи, зміцнюючи в їхніх душах оту припану українськість. І тепер, у часі новітнього цинічного російщення, вповідаючи юним про красу, давність, обов’язкову потребу вивчення української мови.

У генах багатьох поколінь закарбовано той страшний рік його народження. Хтозна, чи не було воно Божим провидінням, щоби в часі небаченого, нечуваного у світі мору, створеного окупантами, що лицемірно назвали себе братами, — чи не було те небом визначене, щоби саме тоді народився сей чоловік. Такий могутній духом і

тілом, такий потужний генератор енергії, духовності, оптимізму. Такий, яким знаємо, шануємо, любимо його сьогодні.

Тож і не випадково, щойно вступивши в пору усвідомлення свого місця і призначення в цьому житті, своєї місії в ньому, він, як було мовлено на тому святі краянми з рідної Миколаївщини, “гордо із минулого тримає у майбутнє генетичний міст”. Первомайськ — то його друга батьківщина. Богопіль, Синюха... Божий край... А місце народження — Єнакієве. Український Донбас, яким він був, є й буде.

“Ми клали наші голови, щоб Україна була вільною, нинішні політики кладуть голови її найкращих синів”, — сказав, вітаючи побратима, очільник Товариства політв’язнів Павло Отченашенко.

Олекса Різніків — дивовижний чоловік непогамовної вдачі: важко встежити за всіма його мандрівками, за виступами у школах, бібліотеках, за всіма його зустрічами; одразу й не назвеш усіх його лауреатств із визначними іменами славних українців. Попри вік, названий на тому вечорі “віком вельми серйозним” (очільник письменницької організації Сергій Дмитрієв).

Його поезія дивує поєднанням ліризму та громадянськості. Його проза пронизана духом часу, про який пише. І там, і там він — новатор. А мовознавчі праці його завше дивують несподіваним вибором теми та її

втіленням, кутом оцінки, й обов’язково — несподіваним відкриттям, що незрідка “тягне на дисертацію” — за словами професора Григорія Гончарука, як от “Словогрона духу”. На інше мовознавче відкриття Олекси Різнікова — людинотворча функція мови — звернув увагу професор Володимир Сподарець. Віднині з його ініціативи такий спецкурс вивчатимуть майбутні вчителі української мови — нині студенти Одеського педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Професор Олександр Птащенко повідомив, що книга Олексина “Чим наша мова багатша за інші?” є у бібліотеці Шанхайського університету.

Вручали квіти і грамоти, читали вірші...

Гарно вписався сюди вірш київського поета Станіслава Бондаренка, головного редактора “Літературної України” про значення ювіляра для нашої козацької Одеси “Пальміра під назвою Олекса”.

Щирі і дружні слова виголосили Василь Монастирний, Оксана Дорошенко з Первомайська, Надія Мовчан-Карпусь, Сергій Мефодовський, Олександр Чайківський і Наталя Чамлай, художниця Дем’янишина з Південного, Валентина Сидорук із Чорноморська, Ірина Тома з Татарбунар.

Олекса Різніків не є мовознавцем, хоч роботу виконує таку, що під силу цілому інституту чи принаймні інститутському відділу. Мовознавець він за покликм душі. Дуже чітко про це сказав по телефону — і слухали усі в залі — Павло Грищенко, директор Інституту української мови НАНУ.

Вся його велетенська праця в цій царині йде від потужного джерела, ім’я котрому — життєдайна любов до живої рідної мови.

А під кінець презентували нову книжку вибраних віршів Олекси Різнікова “Словогрона із 30 007 слів”, надруковану до цього дня видавництвом “Друк Південь”.

У анотації написано: “У цій книжці ви знайдете чимало словогрон і солодких, і гірких, і пісних. Споживайте ті, які вас п’янитимуть і наснажуватимуть. Автор вироснував ці грона все життя”.

Побажаємо автору довгих літ у здоров’ї і силі!

Полтавщина в Українській революції: рядки з історії

Лідія ВІЦЕНЯ,
член “Просвіти”, журналіст, письменник

“Мені подобається дослідницька робота, це — моє життя”, — широко й без жодного пафосу зізнається активіст Полтавської “Просвіти”, відомий полтавський науковець, кандидат історичних наук, доцент, педагог Віктор Реве-гук, презентуючи своє нове видання. Воно належить до вже давно ним обраної теми досліджень з історії України та історичного краєзнавства (він — автор 140 наукових робіт) і має назву “Полтавщина. Протибільшовицький Рух опору 20—30-х років ХХ століття. Нариси історії”. Прикметно, що презентація монографії відбувалася на тлі нової експозиції залу № 17 Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського “Полтавщина в Українській революції. Національно-визвольні змагання 1920—1923 рр.”, яка оформлялася за його консуль-тації.

Про відданість дослідника своїй темі й співпрацю з ним ще з молодих літ розповів так само по-домашньому широко директор Краєзнавчого музею Олександр Супруненко. Привітати свого педагога й наставника прийшли його колишні студенти-історики, серед яких і заступник голови обласної ради Анатолій Ханко, член Правління ОО “Просвіти”, громадський діяч Олег Пустовгар, доктор історичних наук, професор Юрій Волошин, а також актив Полтавської “Просвіти”, колеги-науковці, друзі, журналісти.

Віктор Реве-гук розповів про тривалу роботу над монографією, адже документів довелося вивчити дуже багато, вибираючи з них по зернинці скріпки фактажі для книги. Працював переважно у відомчих архівах СБУ. В книжці — десять нарисів, що розповідають про проти-більшовицький Рух опору на Полтавщині у 20—30-х роках минулого століття. Це актуально сьогодні, коли для суспільства важливо засвоїти уроки Української революції з відстані 100-річної дистанції. Події тієї доби на Полтавщині не менш важливі й у загальному підсумку свідчать про найбільшу проблему, актуальну, на жаль, і сьогодні: нам так само бракує єдності, згуртованості у боротьбі за свою незалежну й міцну державність.

Автор розповідає про осередки Українського Руху опору проти російсько-більшовицької окупації, його ватажків, отаманів у Гадяцькому, Зінківському, Миргородському повітах, у Полтаві й Лубнах, про трагедію Української автокефальної церкви і полтавських козаків, репресії 1937—1938 років, зокрема про зінківську катівню НКВС. Поруч із іменами подвижників читачам відкриваються й імена катів, котрі фабрикували справи на патріотів і по-звірячому знущалися з них. І хоч усі невдовзі отримали заслужену кару, важко досягнути розумом, що рухає тими, хто на рідній землі йде проти брата: тоді й тепер. Тож книга потрібна насамперед молодим українцям, наголошує автор. Вона хоч і має невеликий наклад (лише 300 примірників), проте надійде у бібліотеки області й України, адже вийшла в обласному видавництві “Полтавський літератор” за підтримки обласної влади як соціально значуще видання.

Про те, що його дослідження цікаві, що їх читають не лише студенти, а й во-яки на сході України, говорили вихованці дослідника. Він же підготував ще три книги, які невдовзі придуть до всіх, хто прагне знати героїчні сторінки минулого рідного краю.

Спасибі, друже, що ти є

Херсонське ОО ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка спільно з відділом краєзнавства обласної книгозбірні у Херсонській обласній науковій універсальній бібліотеці ім. О. Гончара провело вечір “Шлях на весну”, присвячений творчості Василя Мелешенка.

Олег ОЛЕКСЮК,
голова Херсонського ОО ВУТ “Просвіта”
ім. Т. Г. Шевченка, член НСПУ

Василь Михайлович Мелешенко народився 12 лютого 1947 року у селі Ольгівка Бериславського району на Херсонщині в родині хліборобів. Навчався у судномеханічному технікумі, а після служби в Радянській Армії — на філологічному факультеті Херсонського державного педагогічного інституту, після закінчення якого з 1971 року і до сьогодні працює редактором Херсонського обласного телебачення.

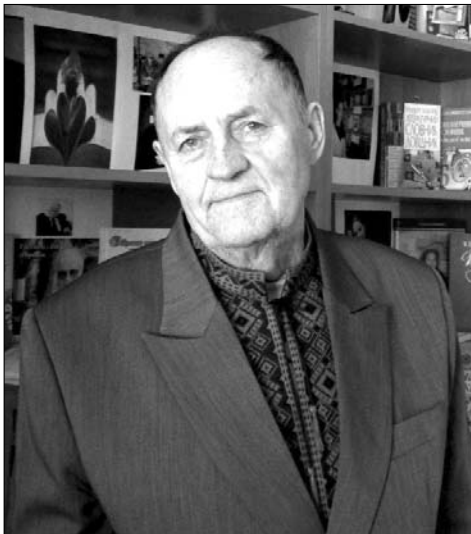
Його книжки для малят “Перші кроки” (Київ: Веселка, 1973 р.), “Прилетіли ластів’ята” (Київ: Веселка, 1975 р.) та “Хліб від зайця” (Київ: Веселка, 1976 р.) заявили на повний голос про народження самобутнього доброзичливого українського поета, який своїм словом зігріває та виховує малечу. З 1976 року Василь Мелешенко — член Співки письменників України. Водночас зі щоденними репортажами та авторськими програмами на обласному телебаченні продовжує працювати в царині української літератури. Його книги для дітей “Жайвір” (Київ: Веселка, 1980 р.), “Наш канал” (Сімферополь: Таврія, 1981 р.), “Капітан” (Херсон: Чиста криниця, 1997 р.) та “Мій малюнок” (Херсон: Просвіта, 2008 р.) радують юних краян.

У незалежній Україні популярними стають пісні на тексти Василя Мелешенка,

а також мають неабиякий попит збірки поезій для дорослих: “Спасибі, друзі, що ви є” (Херсон: Просвіта, 1994 р.), “Зустріч із юністю” (Херсон: Штрих, 2002 р.) та “Відкриття душі” (Херсон: Просвіта, 2013 р.). Цими днями побачила світ ювілейна збірка вибраних творів Василя Мелешенка “Шлях на весну”. Тож гості творчого вечора вітали Василя Михайловича із 70-річчям та зичили здоров’я, миру, творчого спокою. Адже і донині він готує свої репортажі з найвіддаленіших куточків Північного Причорномор’я. Просвітняни Херсонщини підготували приємний сюрприз Василеві Мелешенку: передали Почесну грамоту від Центрального правління “Просвіти” та передплатили ювіляру Всеукраїнський тижневик “Слово Просвіти”.

Двічі Герой Соціалістичної праці, Герой України Дмитро Костянтинівич Моторний привітав свого друга власним віршем. Щиро сердно і натхненно привітали ректор Херсонського державного університету Василь Миколайович Стратонов та проректор Херсонського державного аграрного університету Юрій Іванович Яремко.

Від тринадцятитисячної когорти Херсонської ОО Українського товариства мисливців та рибалок з вітальним словом виступили Михайло Михайлович Кушнарченко та Віктор Васильович Мельниченко. До творчої торбинки привітань додали власні поезії майстри красного письменства Херсонщини, а відтак картини художники.

Прозвучали пісні, які написав Василь Мелешенко у співтворстві з композиторами Олександром Рожком, Анатолієм Шейченком та Валерієм Другальовим. Їх виконали артисти обласної філармонії Харіс Ширінський, Віктор Гурба, народний вокальний ансамбль “Берези” обласного Палацу культури (художній керівник Валентина Розум) та популярний вокальний дует подружжя Телюків.

Поет Василь Мелешенко — лауреат обласної літературної премії імені Іллі Кулика та обласної літературної премії імені Миколи Куліша. Відзначений найвищою нагородою “Просвіти” “Будівничий України”. 2002 року Василю Мелешенку присвоєно звання “Заслужений працівник культури України”. Він ніколи не стояв осторонь проблем розвитку культури і духовності соборної України і сьогодні виховує справжніх шанувальників українського слова, ревних захисників рідної української мови.

У світі математичному, поетичному і... позаземному

Сильветка Ольги Яворської на тлі її нової книги «Неспалима смерека»

Петро ШКРАБ'ЮК,
письменник, доктор історичних
наук, Інститут українознавства
ім. І. Крип'якевича НАНУ,
м. Львів

1
Знана письменниця Ольга Яворська, уродженка Бучаччини на Тернопільщині, за фахом математик. Але ще в школі, а пізніше в інституті писала вірші, їх друкували в газетах, журналах, альманахах. Вникаючи у формули, рівняння, теореми, літературі не зрадила. 1975-го отримала диплом, одружилася з однокурсником Миколою Яворським, з яким навчалася в одній групі; разом їздили зі студентським будівельним загonom у Сургут; разом учителювали в селі Тур'є Старосамбірського району, що на Львівщині. Село мальовниче, біла підніжжя гір.

Саме з цього краю, а точніше, — з сусідньої Самбірщини, у світ пішли гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний, рятівник Відня під час турецької облоги 1683 року Юрій-Франц Кульчицький, письменники історичної тематики Андрій Чайковський, Іван Филиппак... І Ольга всерйоз почала писати — душа прагнула самовияву в художньому слові, а Микола допомагав їй. Набирав твори на друкарській машинці, пізніше — на комп'ютері, шукав спонсорів і видавців.

Починаючи від 1993 року, світ побачила низка Ольжиних поетичних збірок (з них дві — дитячі). Читачі також отримали прозові книжки: оповідання, повісті, щоденники, роман... Прийшло загальне визнання. За збірку “Відблиск прожитого дня” Ольга отримала Всеукраїнську премію ім. Ірини Вільде (2008); роман про УПА “На чужих вітрах” відзначений у Києві на конкурсі “Коронація слова” — 2014 (спеціальна відзнака в номінації “Романи”).

А ще Ольга Яворська лауреат премій ім. І. Франка, Л. Мартовича, Б. Лепкого, співукладач кількох антологій, співавтор таких прозових книжок, як “Герої Крут”, “Воскресни в кожному серці, Україно”, книжки спогадів про Івана Гнатюка. Вона ж тричі перемагала на літературно-краєзнавчому конкурсі імені дослідника Бойківщини Мирона Утриска (1908—1988).

І все це — при щоденній завантаженості вчительською працею (не кажучи вже про побутові клопоти), перевіркою зошитів і т. ін. До речі, її праця в школі також пошанована премією відомого в краї педагога й просвітянина Степана Дубравського (1829—1909).

І от нова книжка її прози — повість “Неспалима смерека”.

2
Меланія (вдома і серед друзів — Ланя) Параскевич мала безхмарне дитинство. Сім'я мешкала у Львові на площі Ринок. Батько викладав географію в Академічній гімназії, мама — історію в

Гімназії сестер-василянок. Обоє єднала любов. Сама вона, красуня, багато читала, писала вірші, грала на фортепіано, малювала, вступила на архітектурний факультет Львівської політехніки, де нею захопився однокурсник Степан.

Типова картина життя української інтелігенції міжвоєнного періоду в Галичині, насамперед у Львові. Відстоювання українцями своїх прав. Віча. Промови. Відголоски долітають і до Меланії. Вже у п'ять літ батьки взяли її на таке велелюдне зібрання — і воно запам'яталось. Як і розповіді про ОУН, жертвний чин і загибель оунівців Біласа й Данилишина, про Голодомор у Великій Україні...

Всередині липня 1939-го зник батько і не повернувся. Вочевидь, його кинула за грати польська поліція. Безхмарному дитинству, — ні, вже юності, — настав кінець. Починаються поневіряння Меланії. І про це розповідає вона сама — жінка, якій уже 97! Тобто розповідь ведеться від першої особи. І в її індивідуальній історії — історія всього краю: арешти 1939—1941 років, ув'язнення Степана та її матері, конфіскація їхнього житла, переїзд осиротілої Меланії в село Ведмедівку до самотньої дідушевої хати.

А невдовзі прихід “визволителів” коричневих — нацистів; дії ОУН та УПА, створення дивізії “Галичина”... Меланія не може стояти осторонь. Вона підтримує підпільників, друкує в кривіці повстанські матеріали. Та повертаються, як тоді казали в Галичині, “другі совіти”. Її коханого Михайла, диригента церковного хору, заарештовують, храм підпалюють. Меланія закопує машинку коло хати. А влітку 1945-го енкаведисти прийшли і по неї. Нічні допити, побой, провокації... І вирок: двадцять літ ГУЛАГу і п'ять — позбавлення прав. Далі — Республіка Комі. Лісопавал. Застуда, шпиталь, сухоти, догляд за нею медбрата Остапа — упівця, який пізніше, вже на “волі”, у Львові, стане її чоловіком, вона народить двох доньок, одначе пам'ять про Михайла не раз ятрить душу, бо вона його кохала до самозабуття.

3
Мабуть, нема потреби переказувати зміст, але й важко утриматись, аби не виокремити бодай деякі епізоди, зокрема про поневіряння після звільнення, праця дояркою у Ведмедівці, лікування від сухот у районному тубдиспансері, повернення в село і втрату (вочевидь, з наказу КГБ) роботи та виселення з червоного кутка, де тимчасово мешкала.

І вона подалася світ за очі. Коло села Заділля зомліла, чотири дні лежала без пам'яті. Врятував учитель Максим. Купив їй фарби, і вона розписувала порцелянові тарелі, які його мати успішно продавала в Бориславі. Максим не був байдужий до Меланії. Але він служив у Червоній

армії, воював і це спотворило його душу. Максим став пристосованцем, морально деградував. Був проти того, щоб Меланія відвідувала літнього священика. Бо до нього навідувались і колишні упівці. Ось фрагмент однієї розмови, яка була останньою: після неї Меланія перебралася до Львова (де й зустріла Остапа):

— “Я знаю, що ти потрапила в ОУН через свою дівочу наївність і довіру, кльнула на патріотичні гасла.

— Максиме, я не курка, щоб клювати. Я була заарештована, бо мріяла про волю України і хотіла якось долучитися до боротьби, щоб посприяти наближенню того дня, коли вона стане незалежною.

— Ти хоч розумієш, що військові батальйони “Нахтігаль” і “Роланд” були укомплектовані зі зрадників, озброєні та обмундировані німцями, з якими я воював на фронті й ледь не загинув, отримавши поранення?

— Ці батальйони були створені, Максиме, з патріотів і воювали за українську ідею — за нашу самостійну державу.

— Ланю, зрозумій, бандерівці — злочинці. Як достукатися, докритися до твого серця? Мені жаль тебе, ти красива, молода, стільки настраждалася й не усвідомила своєї помилки. Що тебе понесло до цього старого вовка, у лігві якого збиралися ті покидьки?

— А як назвати того, хто нелегально відірвав груди молодій дівчині, і вона вмерла на моїх очах, тих, хто відтинав вуха, ламав пальці і виколював очі таким, як я? Не такі слова мені хотілося почути від тебе, Максиме”.

Той мав намір одружитися з Меланією, а тому заявив, що хоче відгородити її від небезпеки...

— Людину, Максиме, неможливо відгородити від її минулого. У мене перегоріла душа. Образи вмію прощати, пускаю їх за вітром і забуваю, а розчарування залишається в серці назавжди”.

У повісті “Неспалима смерека” чимало таких красномовних епізодів, як-от про енкаведиста-покидька Шегльова чи про світлу лікарку-фтизіатра Олену Тимофіївну (прототип — перша дружина В. Чорновола Олена Антонів) і новий арешт Остапа (вирок: вісім літ тюрми), заарештування його до психлікарні, спотворення свідомості через транквілізатори, несподівана агресивність щодо Меланії, пухлина головного мозку — і смерть. А її далі переслідували, виселили з сімейного гуртожитку та прогнали з тубдиспансеру, в якому гарувала санітаркою. Опинилась у колгоспі, де, падаючи від втоми, сапала дві ділянки — буряків і льону.

Зрештою, не одна вона така. Промовистий епізод — про головного лікаря Прилуцького престарілих, якого позбавили посади тільки за те, що він дозволив священикові прийти і висповідати вмираючу бабцю.

Ольга Яворська — поетеса, прозаїк, педагог, член НСПУ. Автор книжок “Зелений зарінок” (1993, 1996), “Висока година” (2000), “Понад плином подій” (2006), “Зранене стебло” (2011), “Літерами долі” (2016). Книг для дітей: “Небесні ключі” (2007), “Дзень-дзелень” (2014). Прозових книг: “Запізніла зустріч” (2001, 2009), “Відблиск прожитого дня” (2005, 2012), “На те воно й серце” (2008), “Обширом серця” (2011), “Відлуння” (2013), “Незабуте” (2014), “На чужих вітрах” (роман про УПА, 2015), “Симфонія почуттів” (2016), “Щоденник болю і тривоги” (2016).

4
Мені це все відоме. Але хіба відоме всім тим, хто живе іншими інтересами: інтернетом, фейсбуком, айфонами, мрією виїхати за кордон...

Ще менше відома наша “галицька” історія на протилежному боці України, куди доступ до пізнання істинної минувшини, і не лише галицької, а й всеукраїнської, донедавна був цілком заблокований, та й зараз ситуація не краща. Не так давно я був у Дніпрі і пересвідчився, наскільки важливо доносити правду про події національно-визвольного руху нашим братам і сестрам на сході держави.

Тому книжка Ольги Яворської актуальна, потрібна, тим паче, що написана легким стилем. Полегшують читання короткі смислово-емоційні розділи. Розповідь її героїні про своє життя-буття (виявляється, це особа реальна, яка не хотіла оприлюднення свого імені) розгортається на тлі значущих суспільно-політичних подій усієї країни, які охоплюють майже ціле століття. У розповідь органічно вкраплені ліричні описи й філософські сентенції, які засвідчують духовно-інтелектуальну цілісність особистості.

“Сиджу і роздумую над своїм життям, — підсумовує Меланія, — дякую долі, що, шмагаючи мене, як вітер смереку, допомогла вижити (...), не залишила самотньо без Божої опіки”. З одного боку, це було християнське терпіння, свій шлях на Голготу, а з другого — непоко́ра, бо навіть після засуду Остапа, ризикуючи, малювала на листівках, що їх розповсюджували дисиденти, зображення тризуба та синьо-жовтих прапорів.

Себто не скорилася: самотужки виховала доньок, дочекалася Незалежної України та внуків, один із яких воював під Іловайськом і був поранений...

5
Ще одна особливість повісті — віра. Віра в Господа.

Ця віра — як світло, що зігріває та пронизує книжку, незважаючи на біди і пережиття. Письменниця пересвідчилась у Господній благодаті — і це вражає особливо. Це окрема (і дуже зворушлива) історія про те, як

після невилікуваного до кінця важкого грипу Ольга Йосипівна захворіла на туберкульоз мозку; як три роки лікувалась у тубдиспансері, навіть була у стані клінічної смерті і бачила майже те саме, що описав американський філософ і психіатр Реймонд А. Фуді в книжці “Життя після життя”:

“Я йшла довгим тунелем. Разом зі мною — багато людей. Ми тримали руки як до молитви і прямували до яскравого світла. У кінці тунелю біля високої брами сиділа прегарна жінка — смугла, з чорним волоссям. За нею — блакитне море. Усі пішли в ту браму, а я звернула праворуч і побачила мамине обличчя”.

На щастя, львівські лікарі, про яких вона відгукується з особливою теплотою, повернули її до життя. І не лише лікарі, а й мама Марія, яка днювала й ночувала коло неї, і чоловік, якого не покидала надія навіть тоді, коли в приймальні засвітилось інформаційне табло: “Яворська померла”. Микола Іванович виявився справжнім янголом-охоронцем. Підтримував дружину. Вірив у її видужання, хоча вона втрачала зір, слух, мову. Вже й нікого не впізнавала...

Назагал Ольга Йосипівна перебула кілька операцій, *двадцять дві* спинномозкові пункції. І — вижила! До того ж народила другого сина, Романа (перший — Ігор). Описія й почалася активна творчість. Ще перебуваючи в тубдиспансері, познайомилася з поетом Іваном Гнатюком — і він, можна сказати, докінчив формування її світогляду (вони листувалися, зустрічалися, обмінювалися враженнями від подій). Як результат, на полиці, котру прикрашають багато Ольжиних видань, з'явиться ще одне — “Неспалима смерека”.

А смерека, як свідчать знавці, особливо стійка до негоди, пристосована до кам'янистих ґрунтів, може рости у тріщинах скель. Зі смереки виготовляють трембіти, і *найкращим деревом вважається те, в котре влучила блискавка*. А ще смереку використовують як лікарську рослину, передусім для гоїння ран.

Такою смерекою, говорячи метафорично, і є героїня повісті.

А також — сама Ольга Яворська.

Надія ОНИЩЕНКО,
член Національної спілки журналістів України

Про Ніжин з любов'ю...

Чи дбаємо ми про його духовне середовище?

Наприкінці минулого року в Ніжині з'явилася стела “Я люблю Ніжин”, яку встановлено на вулиці Гоголя поряд із будинком Управління союзахисту населення з ініціативи народного депутата Олександра Кодолі. Підтримали ініціативу депутат облради Сергій Охонько та виконком Ніжинської міськради. 14 жовтня стелу урочисто відкрили.

На запитання ТРК “Ніжинське телебачення” про ставлення до стели перехожі обурювалися таким “освідченням в любові”. До таких, які простір рідного міста сприймають не в географічному вимірі, а як поняття власної долі, зараховую себе і я. У нас дуже сильне відчуття його духовного середовища.

Згаданий будинок управління союзахисту розташований майже на території скверика Юрія Лисянського, де 1974 року видатному мореплавцю, нашому землякові, встановили пам'ятник. Поряд у церкві Іоанна Богослова правив службу Богу його батько. На місці пам'ятника раніше височіла будівля Дворянського зібрання. Про перебування тут Тараса Шевченка 1846 року написав Олександр Кониський. У цьому ж приміщенні була поставлена “Наймичка”, драма І. Карпенка-Карого, з участю Марії Костянтинівни Заньковецької — майбутньої першої народної артистки України. Рецензенти відзначали, що вона на сцені виразила біль української нації так само геніально, як Шевченко у слові. І це дає нам право написати ці видатні українські імена на одному пам'ятному знаку у скверіку Лисянського.

Така пропозиція була оприлюднена в ЗМІ ще три роки тому. Але чиновники від неї відмовилися, мотивуючи браком коштів. Натомість члени Асоціації “Об'єднання підприємств Ніжинщини” виділили зі свого фонду 40 тисяч гривень на благоустрій скверика. Вони ж разом із депутатом Чернігівської обласної ради Сергієм Охоньком надали кошти на видання збірника “Історія Ніжина: матеріали і дослідження. — Ніжин: ФОП Лук'яненко В. В. ТПК “Орхідея”, 2014”. Ніжинщину в новітній історіографії (1917—1928 рр.) досліджують архівіст і педагог Василь Фесенко, а 30-ті роки ХХ ст. — 10-ті ХХІ — Віктор Ємельянов, Олександр Морозов і Павло Михед. 26 авторів у різні часи, позначені історичними ідеологемами, писали про Ніжин з любов'ю: вихованці і викладачі Ніжинської вищої школи, відомі українські й російські вчені.

Мистецтвознавець та історик Людмила Пляшко у статті “Світ матеріальної культури гоголівського Ніжина” вказує нам, як зберегти і примножити наші культурні пам'ятки.

“Поняття провінції, яке означає щось відстале у своєму розвитку, хоча і справедливе у ставленні до суспільної атмосфе-

Колаж Олени Іваницької: пам'ятні місця Марії Заньковецької в Ніжині

ри Ніжина, в якому панував зас- тій у поглядах, не може поширю- ватися на всі сфери життя міста, зокрема на його світ матеріальної культури, яка ще на початку ХІХ ст. у значній мірі жила, надихалася ідеями боротьби українського народу за своє соціальне і національне звільнення в період ХV—ХVІІІ ст.

Ніжин був широковідомим як центр художньої декоративної різьби. Цим видом прикладного мистецтва, який часто виступав у синтезі з живописом і архітектурою, ніжинські майстри володіли досконало. Особливо прославилися ніжинські майстри монументального розпису. І в часи Гоголя Ніжин продовжує утримувати славу одного з крупних центрів художніх виробів із дорогоцінних металів.

Два центри на Лівобережжі виготовляли пічні кахлі. В першій чверті ХІХ ст. популярною темою стають знамениті ніжинські сині фіалки. Ніжин також один із значних центрів виробництва художніх тканин і хусток. Місто високої будівельної культури...

Хоча будівлі, розташовані в старому центрі Ніжина, не відповідають сучасним вимогам комфорту, цінність їх як джерела “матеріалізованої” історичної інформації й естетичної радості непроминальна. Історична частина міста потребує переосмислення його ролі і створення на його центральних ділянках тонкої психологічної атмосфери, що притаманна міському середовищу минулого. Ця нова функція повинна враховувати момент видовищності й асоціативності з гоголівськими часами, які є частиною нашої історії.

Історичний центр Ніжина разом із колишніми передмістями, тепер введеними до складу території міста (Введенський монастир і Ліцей) може стати одним із унікальних туристичних куточків України”.

Автор цих рядків ще 2005 року в газеті “Урядовий кур'єр”, посилаючись на цитовану думку мистецтвознавця, порівняла вулицю Гоголя зі скарбничкою

Плюшкіна. Незугарна еkleктика колишніх магазинчиків Благовіщенського монастиря і сьогодні різко дисонує з аурую духовності, яку несуть у собі величні куполи, пам'ятник Миколі Гоголю. Чому б не назвати ті ж магазинчики за асоціацією з Гоголевими творами? Усі вивіски повинні бути зроблені одним художником і стилізовані під гоголівські часи. Майстерня “Каблучок” може бути “Черевички для Оксани”, магазин тканин — “Солошина мода”, гастроном — “Апетити Собакевича”, секонд-хенд — “Скарбничка Плюшкіна”, перукарні — “Ніс”, “Царицина перука”, “Оселедець Тараса” тощо...

Між іншим, 2016 року виповнилося 135 літ з часу встановлення першого пам'ятника Миколі Гоголю. Це відбулося саме в нас. Але дата стала подією лише для ректорату, викладачів та студентів Ніжинського держуніверситету. Ні депутатів, ні чиновників вона не зацікавила.

Мені можуть дорікнути — не все так і погано. Микола Томенко заніс Ніжин у свій проект до семи чудес України. На жаль, я не встигла його розпитати, чи бачив він міську цільову програму “Реставрація пам'яток архітектури м. Ніжин”. З року в рік туди записують ті самі пам'ятки, збільшують суму витрат, яку або зовсім не виділяють, або ж таки мізеріями, яких не вистачить на реставрацію одного вікна в церкві.

У цьому списку немає меморіального будинку Марії Заньковецької на вулиці її імені, хоч, як зауважив автор одного з проєктів реставрації історичної частини міста київський архітектор Валерій Сопілка: “Марія Заньковецька для Ніжина — це ж те саме, що Тарас Шевченко для Моринців”.

Ніжинський академічний український драматичний театр імені Михайла Коцюбинського дванадцятий рік поспіль проводить міжнародний театральний фестиваль жіночої творчості імені Марії Заньковецької. Учасників і гостей він возить у музей с. Заньки, де дбайливо оберігають пам'ять про знамениту землячку.

1993 року на площі її імені в центрі міста народна артистка України Лариса Кадірова урочисто відкрила пам'ятник, за висловом Михайла Грушевського, “цариці української сцени”. У художньому відділі Ніжинського краєзнавчого музею експонати в окремій залі засвідчують подвижницьку діяльність актриси на благо культури рідного міста разом із місцевими інтелігентами-аматорами. Екскурсантам розповідають про те, що в Ніжині на вулиці Заньковецької зберігся її меморіальний будинок, але екскурсій туди не водять.

1926 року, через те, що будинок потребував ремонту, актриса переїхала в Київ доживати віку в сестри Лідії. 1927 року міськрада ухвалила рішення про ремонт будівлі Заньковецької і доручила це зробити міськгоспу. Йшлося про створення музейної експозиції і побудову зимового театру першої народної артистки України. З цією метою навіть рахунок відкрили для збору коштів.

Після смерті актриси 1934 року, всупереч її заповіту віддати будинок на потреби культури, тут влаштували гуртожиток медичного училища. Згодом — тимчасове житло для робітників ремонтно-будівельної дільниці. 1994 року до 160-річчя від дня народження Марії Заньковецької знову мовилося про музеєфікацію будинку або обладнання тут малої театральної сцени. Але вийшло, як завжди.

У вересні 2016 року в колишній садибі актриси з ініціативи громадськості на будівлі поновили дошку про проживання тут Марії Заньковецької і повісили ще одну про те, що тут 1907 року святкував Великдень Михайло Грушевський. Після урочистої частини всі, хто зібрався на цю подію побачили... закладений фундамент прибудови до пам'ятки культурної спадщини.

Через місяць сюди прибули члени комісії міської ради з питань соціального захисту населення, освіти, охорони здоров'я, сім'ї та молоді, фізичної культури і спорту, очолюваної Володимиром Королем, і з'ясували, що бу-

дівлю ще 2015 року приватизували п'ять сімей, які тут мешкають. Родина Покрасьонів показала нам безстроковий охоронний договір від 17 серпня 2015 року, підписаний управлінням культури і туризму Ніжинської міської ради (як органу охорони) в особі його начальника Валерія Примаченка. Зокрема там сказано, що користувач (власник) зобов'язаний утримувати територію пам'ятки упорядкованою, не допускати використання цієї території для нового будівництва та задоволення інших господарських потреб. Не робити ніяких прибудов до пам'ятки, не переробляти її ззовні, і в середині... Забезпечувати доступ до пам'ятки з метою її екскурсійного відвідування кожного вівторка з 11.00 до 13.00 годин”. Цього не дотримано.

Той самий Валерій Примаченко разом зі спеціалістом І категорії Яною Котляр підписали акт технічного огляду пам'ятки історії, яка на їхню думку, перебуває у доброму технічному стані. Комісія відзначила іншу ситуацію: будинок по вулиці Марії Заньковецької, 11, що є пам'яткою архітектури місцевого значення, перебуває в аварійному стані. І тому на засіданні 8 листопада 2016 року (протокол №21) рекомендувала постійній комісії міської ради з питань соціально-економічного розвитку міста, підприємницької діяльності, дерегуляції, фінансів та бюджету розглянути можливість передбачення коштів у міському бюджеті на 2017 рік для проєкту реставрації цього будинку та прибудинкової території.

Нам зрозуміла позиція мешканців ще негазифікованого будинку, які за власні кошти замінили трухляві рами на сучасні пластикові, намагаються створити для себе якийсь житловий комфорт. О. М. Покрасьон, який із родиною мешкає у квартирі на першому поверсі загальною площею 39 кв.м., показав нам витяг з рішення виконкому від 28 січня 2016 року за № 22 про надання дозволу на перепланування в квартирах за позитивним висновком відділу містобудування та архітектури і проєкт отієї самої прибудови. Інший мешканець поздирив зі стіни оті знамениті ніжинські кахлі, які милували око актриси та її гостей.

— А для чого ж тоді треба було підписувати охоронні грамоти? — резонно запитали ми у Валерія Примаченка. І почули у відповідь: — А я що, повинен там стояти?

Складається враження, що чиновників влаштовує брак коштів у бюджеті міста на його історичний благоустрій. Вони використовують це як “відмазку” від роботи. Їх дратує і чужа ініціатива.

Уже багато років директору фірми “Сяйво” Миколі Шкурку мозолить очі Спасо-Преображенська церква, що межує з його територією. На подвір'ї цієї духовної святині 17 травня 1861 року зупинялася похоронна процесія і відбулася похороны тіла Т. Г. Шевченка дорогою з Петербурга до Канева. Про це нагадує встановлений

ніжинцями меморіальний знак. Храм, якому близько 250 років, є рідкісним взірцем українського бароко трибальної будови.

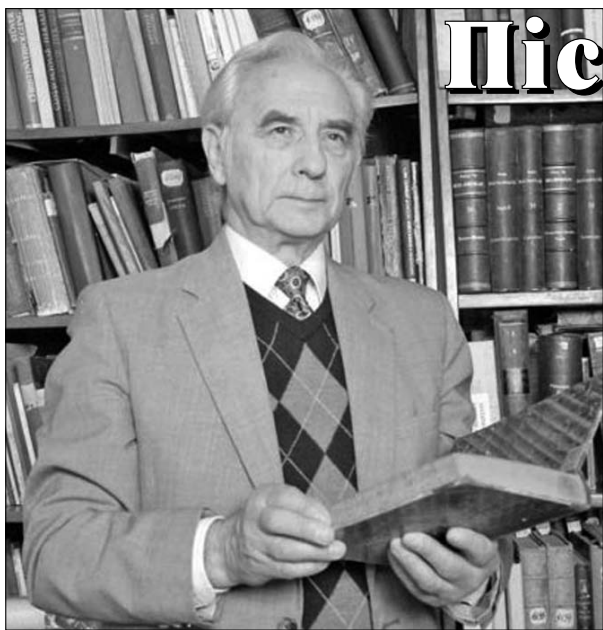
Розпорядженням голови Чернігівської обласної державної адміністрації від 26.05.1999 року за № 270 церкву передали в безоплатне користування релігійній громаді УПЦ КП. Першочергові протиаварійні роботи з відновлення конструкції купольної частини та покриття її міддю були виконані у 2004—2005 роках за добровільних коштів. 22 березня 2002 року освячено та встановлено хрести над відреставрованими куполами храму. Організаційну та фінансову підтримку надали голова Верховної Ради України Іван Плющ і Київський міський голова Олександр Омельченко.

За ініціативою громадськості Спасо-Преображенська церква в Ніжині входить до Переліку пам'яток національного значення Чернігівської області, які потребують проведення робіт з виявлення, наукового вивчення, класифікації, інвентаризації і паспортизації. Департамент культури й туризму, національностей та релігій Чернігівської обласної адміністрації підтримував звернення народного депутата Руслана Марцінка до Прем'єр-міністра України щодо включення церкви до плану держзамовлення з реставрації пам'яток архітектури на 2014 рік. Але вся ця паперотворчість практичний справі не сприяла.

Наприкінці 2015 року Микола Шкурко, як голова Ніжинської міськрайонної організації “Благодійний фонд “Ніжен”, ініціював зустріч громадськості з міським головою Анатолієм Лінником. Порушуючи проблеми культурного розвитку міста, він повідомив, що “Ніжен” збирає кошти на реставрацію Спасо-Преображенської церкви і фірма “Сяйво” робить перший внесок — 100 тисяч гривень. 110 тисяч гривень через уже згадану цільову програму передбачила і міська влада. “Але з обмеженим міським бюджетом фактичного виділення коштів не було”, — повідомив Миколу Шкурка начальник управління житлово-комунального господарства та будівництва Анатолій Кушніренко. Ще він нагадав, що благодійний фонд може сам замовити проектно-кошторисну документацію і передати її управлінню, яке за наявності необхідних коштів виконає роботи з реконструкції та реставрації.

Виділені 110 тисяч гривень знайшлися вже наприкінці 2016 року, і благодійний фонд “Ніжен” самостійно замовив у реставраційній майстерні кошторис. Але організувати ці роботи і контролювати їх виконання за своїми посадовими обов'язками зобов'язані управління житлово-комунального господарства та будівництва і управління культури і туризму Ніжинської міської ради.

Згаданий на початку статті арт-об'єкт простояв недовго — кажуть, що його зруйнували вандалі. А може, вони це зробили з любові до рідного міста?..

Андрій СОДОМОРА,
м. Львів

*І в пам'яті народній не загину,
Допоки наша мова буде жити...
Дж.-Г. Байрон
(переклад Миколи Лукаша)*

Гарним передвісником тієї да-ти став літературно-пісенний вечір, анонсований як “Літературно-музична композиція за творами Миколи Лукаша” під назвою “Моє серце в Україні...” — вдала спроба живо і яскраво, поєднуючи пісенне слово (численні Лукашеві переклади вже стали популярними піснями), музику, танець і сценки з життя перекладача (за документальними матеріалами, спогадами), строкато, мов у калейдоскопі, представити настрове й жанрове розмаїття багатогранної творчості Миколи Лукаша: від його ранньої оригінальної лірики й перекладів — до знаменитих “шпигачок”. Літературний вечір, в оригінальному ключі, продовжив низку вечорів, що їх започаткувала завідувач кафедри перекладознавства і контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура ЛНУ професор, доктор філологічних наук Роксолана Зорівчак.

Успішним цей захід був завдяки напруженій пошуковій, творчій роботі, яку провели організатори вечора: доцент згаданої кафедри Валентина Савчин, автор першого у перекладознавчій літературі солідного наукового дослідження — книги “Микола Лукаш — подвижник українського художнього перекладу” (Літопис, 2014) і Тетяна Савчин, асистент кафедри іноземних мов для природничих факультетів. Вечір був не лише успішним, а й пізнавальним: з високої сцени, що в актовій залі університету, вперше прозвучали невідомі досі Лукашеві переклади. Задум організаторів натхненно, з великим ентузіазмом втілили у динамічне дійство студенти Франкового університету, а також — Національного університету Львівська політехніка, Львівського музичного коледжу імені Станіслава Людкевича та Львівської національної музичної академії імені Миколи Лисенка.

Цікаво, що більшість задіяних у літературному вечорі осіб (37 із 63!) — студенти технічних і природничих факультетів! Це не лише цікаво, а й обнадійливо у нашу, здавалося б, безнадійно спрагматизовану, затехнізовану добу: між “ліриками й фізиками” повинна бути не суперечка, що є знаком дегуманізації суспільства, а єднання навколо високого, людинотворчого Слова. Таким, людинотворчим, українотворчим, і

Пісенне слово Лукаша

“Час рікою пливе...” Спливають, даленіють людські діяння, люди, постаті... Одвічному часоплину протистоять лише нечисленні — ті, хто не шукав легкої стежки в житті, хто, задля духовного поступу, зважився “проти рожна перти, проти хвиль плисти...” Серед них — поетаста Франкового гарту, кипучої творчої енергії, великий муж, чий порив, як у Каменярка, був тяглістю, а тяглість — поривом: Микола Лукаш. У тій бистрині ось-ось, у 2019-му, зрине перед нами ювілей — сторіччя від дня народження геніального перекладача, поета, великого українця, патріота.

є поетичне, пісенне слово нашого геніального перекладача. Саме є, а не було: воно завжди буде у теперішньому,

поки його озвучуватиме наша, українська, душа, що віддає, завдяки перекладачам, причащалась із найчистіших джерел світового письменства.

Велетенський обсяг Лукашевої творчості, звісно ж, представлений був вибірково. Але й ця вибіркковість промовиста — присутні бачили Миколу Лукаша, його духовний і фізичний образ: з екрана у залу дивився Лукаш — молодий і старший, засмучений і бадьорий, відповідно до тональності декламованого чи співаного твору. Не просто українською мовою, а й душею Лукаша промовляли протилежні за звучанням і настроями (принаймні у рамках вечора) поети: поривний і вигадливий в енергійних ритмах Юліан Тувім (“Бал в опері”) — і заслуханий у свою тягучу пісенну млість Поль Верлен (“Осіньна пісня”); філософськи заглиблений, перейнятий долею людства Імре Мадач (“Трагедія людини”) — і грайливий у побутових сценах Роберт Бернс (“Приїхав жених”). Промовляли саме душею Лукаша: хай якими протилежними були б першотвори, а домінує його, Лукашева, тональність; він не полюбила перекладуватися: надто був безкомпромисний, надто виразними були карби його вдачі — життєстверджуючий оптимізм, вибухова, поривна енергія: “У всякій знегоді героєм тримайся, / Зав'язуй усі неув'язки! / Для Вас я, мадам, — і для Вас, і для мас — / Не скину веселої маски” (з “Оптимістичних куплетів” М. Лукаша). Ця “весела маска”, що рефреном звучить у кожній строфі, — радше метафора: то не маска, то справжнє обличчя, жива душа несхитного, мужнього, але й ліричного Лукаша — як у першого європейського лірика Архілоха, що його так любив і перекладав найближчий приятель, рівно ж великий перекладач Григорій Кочур. “Найважливіше у житті — грати одну лише роль”; дослівно: “носити лише одну маску” (Сенека), тобто завжди бути собою. Собою був М. Лукаш і тоді, коли письмово звертався до найвищих державних інстанцій з проханням дозволити йому “відбути замість Дзюби І. М. визнане йому судом покарання” (під час вечора цей документ був висвітлений на екрані). Можливо, не всі звернули увагу на слова, що стояли під особистим підписом автора заяви: “З належною повагою”. Не міг же М. Лукаш написати просто “З повагою”: вона тут — формальна: офіційно належить “сильним світу цього”; під

Лукашевим пером — ще й іронічна, з жанру “шпигачок” (нинішнім молодіжним сленгом — “прикольна”).

Ділячись враженнями від цього цікавого, колористичного вечора, варто звернути увагу на унікальну особливість Лукашевих перекладів: всі вони, хоч би якого автора перекладав, — на диво сучасні, навіть особистісні: “Ах ви ж, брати мої, кати! / Це ж ваш мовчок мене прирік / На довгі роки гіркоти / В жахливий сімдесятий рік, / Мої брати, мої кати!” (Поль Верлен). Або, повертаючись до історії з І. Дзюбою, — з “Заруки” Ф. Шіллера: “Хай знає тиран, собі на біду, / Що друга я зроду не підведу, / Нехай довершить свою пімсту, / Та

ціну складе побратимству!” (чи потрібні тут пояснення — хто є хто?) А ось — з М. Ісаковського (“В лісу прифронтовім”):

*Ну, друзі, що ж, як нам черга,
Міцніш стискаймо сталь!
Нехай в руках росте снага,
Хай змове в серці жаль;
Настав наш час, як інші йшли,
Так, друзі, й ми підем!
За все, чим вчора ми жили,
За все, що завтра ждемо.*

Хіба це не голос М. Лукаша, звернений до наших хлопців — тих, хто зі “сталлю в руках”, і з любов'ю до України в серці протистоїть жорстокому й підступному агресорові, захищає нашу землю на сході України?.. Що вже казати про Роберта Бернса, про оптимістичний прикінцевий акорд із його знаменитого “Джона Ячменя”:

*Чарками дзень, чарками дзень —
Здоров був, Джон Ячміль!
Хай родить рід твоїй задля всіх
Потомних поколінь.*

От для тих “потомних поколінь”, з вірою у них, — і працював Микола Лукаш. Вони й були на сцені, ті покоління. І варто було бачити їхні просвітлені обличчя, їхню акторську вправність, чути їхні голоси! Це вже не з тих, кого ваблять дискотеки, де “потужний звук і яскраве світло”; не з тих, хто слухає бездуховну, здебільшого російськомовну попу. Це альтернатива. Це ті, хто серцем відгукнувся на назву літературного вечора — “Моє серце в Україні...”, що є парафразою з цього ж

також Бернса — віршового рядка, який обрамлює його поезію “Моє серце в верховині” у перекладі М. Лукаша (покладений на музику, цей переклад невідповідно прозвучав у супроводі бандури й фортепіано). Згадаймо, як цюквали В. Сосюру саме за те, що він закликав, особливо молоді, *серцем* любити Україну, якою небезпекою вважали для себе пізніші можновладці спілкування Г. Кочура чи М. Лукаша з молоддю. Сьогодні Лукашеві переклади стають піснями — їх співає молоді: “співає “Пікардійська терція”, співають сестри Леся і Галя Тельнюк, київський композитор і виконавець Ігор Якубовський, який створив близько тридцяти пісень на слова Лукаша. На музику покладені навіть Лукашеві переклади з японської, із звукозрядом, що складається не із семи нот, як у європейській музиці, а з п'яти” (зі слів ведучого).

І ось тоді, коли японською й українською звучали короткі вірші Мацуо Басьо й інші зразки середньовічної японської класики, з екрана своїм теплим та водночас з іскринкою іронії проникливим поглядом філолога, з-за скелець окулярів, дивився в іще холодну лютневу залу старший викладач кафедри сходознавства, блискучий, дивовижно працюючий науковець-іраніст, перекладач із перської мови Роман Гамада, що в розквіті творчих сил, на п'ятдесят шостому році життя, відійшов у Вічність (“Щось не шастить нашим перекладачам”, — згадую слова Григорія Кочура, коли захворів Микола Лукаш; пригадую своїх близьких приятелів — Анатолія Перепадю, Михайла Москаленка, чутливу до слова поетесу й перекладачку Світлану Жолоб...).

Отож: “І в пам'яті народній не загину, / Допоки наша мова буде жити”. Саме в “народній”... Та якою напруженою повинна бути боротьба, й не лише на фронті, а в повсякденному житті, щоб не знеособитися — залишатись народом, українським народом, у нинішньому глобалізованому світі! Якою наполегливою — праця, щоб наша мова, хай навіть “чиста” (так уже “вичищуємо” її нині!), хай і без суржика, була не просто достосованим до “правил” (так і їх нині пильнуємо) стерильним засобом спілкування, а соковитою, з барвами й запахами, багатою фразеологізмами й синонімами, оживленою ритмами українською мовою — Лукашевою зразка! А для цього потрібно, йдучи вперед, ступити на рятівну стежку повернення. Сказав же Сенека: “Поспішай до мене (так і Європа могла б нам сказати — А. С.), але до себе — на-самперед” — до себе, до джерел, до свого кореня, до природи свого краю, до Шевченка... Стежкою повернення, йдучи в майбутнє, до нас, до грядущих поколінь, ступав і геніальний Микола Лукаш.

Людмила МАРЧУК,
м. Рівне

Теодозія Бриж: українська скульпторка, творчість якої має експонуватися в Луврі

У начебто випадковій зустрічі з львівським художником Євгеном Безніском вбачаю нині обумовлену в часі й просторі закономірність.

Навесні 2012 року в Рівному, в галереї європейського живопису “Євро-АРТ” видатний живописець і графік, лауреат Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка презентував рівненцям свою Шевченкіану — 74 графічні роботи були концептуально об’єднані у виставку-інтерпретацію під назвою “Та не однаково мені...”

У перших словах свого виступу перед рівненською публікою художник сказав, що ще з середини 60-х років минулого сторіччя тісно пов’язаний із Рівненщиною, знає і любить поліщуки — упертих, але добрих і щирих людей. Адже родом із села Бережниця Дубровицького району його покійна дружина — талановита скульпторка Теодозія Бриж, у парі з якою художник прожив 41 рік. Перейшла вона в інший вимір 4 липня 1999 року, залишивши поколінням нащадків величезний і вартісний творчий спадок.

Важко сказати, чи було серед представників презентації виставки художника Євгена Безніска у Рівному бодай з десяток таких, хто хоч щось чув про Теодозію Бриж. Усіх схвилювала неймовірна історія про те, як юна Теодозія дивом вижила після жорстокої розправи з нею та її матір’ю катів НКВС. Ділився Безніско і своїми болючими думками з приводу невизначеності долі багатющої спадщини покійної дружини.

У цю мить і прийшла до мене думка написати про Теодозію Бриж. Тема мені видалася така вдячна, що сама просилася на папір. Того ж року випала нагода відвідати музей-майстерню Бриж у Львові. Відчуття дива, святості. Дивовижне піднесення... З творчої робітні мисткині, немов із храму, виходиш із чистими й високими помислами. Думаєш про минулість земного буття і про те, як багато може залишити для грядущих поколінь людський геній.

За силою художнього вираження Теодозію Бриж порівнюють із такими всесвітньо відомими скульпторами, як Олександр Архипенко чи Огюст Роден. Проте чи могла ця жінка-митець із сильним нежіночим характером, бездоганними професійними якостями, непересічним талантом і глибиною національного світобачення реалізуватися повною мірою, живучи в тій добі, в тоталітарному Радянському Союзі?

Незабаром про це ми розмовляли із колегами та друзями Теодозії Бриж. Тепер ці спогади найбільших людей із родинного кола, друзів і колег скульпторки, передусім — Євгена Безніска, Марти Токар, Ліди Долішньої, Миколи Петренка, Федора Стригуна та інших, а також публікації в ЗМІ різних років стали тією основою, на якій була створена книжка.

Мета видання — розповісти про скульпторку Теодозію Бриж, її життя, середовище, в якому вона сформувалась як творча особистість, висвітлити феномен Бриж як неординарного скульптора, показати її життя й творчу спадщину в яскравих спогадах, публікаціях і світлинах.

Людмила МАРЧУК

Цього дуже хотів великий знавець і хранитель українського мистецтва Борис Возницький. Неодноразово він говорив про те, що після Пінзеля у Луврі експонуватиметься скульптура Теодозії Бриж. Проте реалізувати задумане не встиг.

Тепер без нього більше про це ніхто не говорить. А жаль.

Творча спадщина, яку залишила українська скульпторка Теодозія Бриж, гідна подиву. Вона нескановано багата — близько 250 робіт. Частина з них зберігається в її майстерні, що є нині меморіальним музеєм, філією Львівської галереї. Частина зберігається в Олеському замку, окремі роботи розкидані по музеях у Львові та Дрогобичі. Лише 32 роботи скульпторки переведені в матеріал — камінь, бронзу чи менш довговічний цемент.

Народилася українська скульпторка 18 лютого 1929 року в селі Бережниця Дубровицького району, що на Рівненщині у селянській національно свідомій родині. Її батько Марко Бриж керував сільською “Просвітою”, мав широкі культурні зв’язки в краю. У Бережниці в нього гостювали такі шановані люди, як Степан Скрипник, відомий у незалежній Україні як патріарх УАПЦ Мстислав.

Згадаймо нині незабутню Фану. Так її іменували у творчих колах Львова і львів’яни, й приїжджі кияни. У день народження скульпторки про неї згадували у Львові в її майстерні, що стала музеєм. Друзі й соратники скульпторки, — а це поет Микола Петренко, журналістка Ліда Долішня, актори Федір Стригун і Таїсія Литвиненко, її син Ярема Безніско щороку в її робітні запалюють поминальну свічку та кладуть квіти на її могилу на Личаківському цвинтарі. Ще неодмінно згадують про неї кияни Іван Драч, Богдан Горинь, Дмитро Павличко, Ігор Никоненко...

Згадують і у Володимирі-Волинському, де встановлений її княжий цикл скульптур. Пом’януть незлим словом і у Дрогобичі, Богуславі, у Сколе, де теж височать її пам’ятники Юрієві Дрогобичу-Котермаку, Ярославу Мудрому, князеві Святославу.

Обов’язково вшанують її в рідному селі Бережниця Дубровицького району, де є створений ширими односельцями музей її імені. А неподалік від сільської церкви височить її Шевченко, встановлений далекого 1964 року, — до 150-річчя з дня народження; хвилює душі мирян її Христос, який дивиться людям у вічі, наче питаючи: “Чи живе так, як я заповів?”

У переддень 88-річчя з дня народження Теодозії Бриж у Києві на радіо “Культура” у програмі Василя Шандра “Ранок на радіо “Культура” вели мову про незабутню Фану відомий письменник Іван Драч, у недавньому минулому — міський голова Богуслава Ігор Никоненко та авторка цієї статті, причетна до Бриж тим, що збирала спогади та матеріали про скульпторку та об’єднала в книжку, яка у Дрогобицькому видавництві “Коло” має з’явитися друком цього року.

Частими гостями майстерні Теодозії Бриж, людьми їхнього з чоловіком, художником-графіком Євгеном Безніском, кола у Львові, були Іван Драч, Дмитро Павличко, Микола Вінграновський, Ліна Костенко, Микола Петренко, Роман Іваничук, Богдан Горинь, Іван Миколайчук, Богдан Ступка, Федір Стригун, Таїсія Литвиненко, Сергій Данченко, Лесь Танюк, Ростислав Братунь, Юрко Брилинський, Володимир Глухий, Роман Кудлик, Іван Остафійчук, Володи-

мир Патик, Еммануїл Мисько, Любомир Медвідь...

— ...Такий феномен новітнього українського життя, як іштьдестяництво, значною мірою викристалізувався в майстерні Фани. Там, на “неформальній каві”, перебули-переговорили-загорілись фактично всі, кого іменують “іштьдестяниками”, — писав відомий у ті роки журналіст Павло Романюк.

Про незабутні зустрічі у робітні мисткині тепер згадує Іван Федорович Драч, який далекого 1963-го після пам’ятної зустрічі у Львівському університеті зайшов у майстерню Бриж із Миколою Вінграновським та Іваном Дзюбою, залишивши назавжди тут своє серце.

До кінця днів Фани Бриж, до кінця днів Євгена Безніска він був їхнім другом. В ефірі радіо “Культура” він розповів, як Фана (інакше він Бриж не називає) перед його весіллям організувала йому шлюбну купіль у цілющих травах і благословила його, а допомагав їй у цьому таїнстві Євген Безніско. Поет приніс у студію чимало цінного зі свого фотоархіву й звернувся у прямому ефірі із закликком до нинішнього директора Львівської галереї Тараса Возняка зробити все можливе, щоби творчість скульпторки Бриж і художника-графіка Євгена Безніска не тільки зберегли, а й належно популяризували.

Неможливо говорити про Фану, не згадавши Євгена Безніска. Він був їй чоловіком і колегою, першим помічником і порадиником. Без нього Бриж навряд чи реалізувала б свій талант такою повною мірою. Але й без Теодозії Безніско як художник не відбувся б. А він увійшов в українське

мистецтво як непересічний художник-графік, що залишив по собі кількатисячний творчий доробок, створив сотні талановитих ілюстрацій до творів Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, десятки портретів історичних осіб та людей мистецтва.

Ці дві талановиті творчі особистості понад чотири десятиліття йшли життям разом, присвятивши себе служінню високому мистецтву. Євген Безніско інакше як геніальною своєю дружиною не називав. Він дав Фані можливість самозаглиблено й самовіддано працювати над своїми творіннями. Сам він устигав усе. Плідно працюючи як художник над творчістю Івана Франка, Тараса Шевченка, створюючи цілі серії й цикли талановитих графічних робіт, він підвозив дружині матеріал, робив основу для її майбутніх скульптур, був організатором художніх виставок — її, своїх, спільних.

Колишньому міському голові м. Богуслава Ігорю Никоненку Євген Безніско вже по смерті Теодозії Бриж подарував для встановлення у Богуславі гіпсовий макет Ярослава Мудрого авторства Бриж. Пам’ятник цей вона колись робила для Києва, проте конкурсна комісія обрала для столиці скульптуру Кавалерідзе.

А через кілька років по тому Ігор Никоненко подарував рідному селу скульпторки вже виготовлене в камені розп’яття Христа її авторства.

Ця робота зроблена в камені на основі того ж макету, що і бронзова статуя Христа біля Золочівського замку, яка встановлена в спеціальному гроті на тлі 74 квадратних метрів тематичної мозаїки, викладеної чоловіком а сином Теодозії Бриж — Євгеном і Яремою Безнісками 1995 року, ще за її життя.

У 1939-му та 40-х роках у Золо-

чівському замку енкаведисти розташували катівню і дорога до нього для сотень невинно закатованих людей стала останньою... Цього Христа Бриж ліпила у пам’ять про жертв сталінських репресій і як докір живим, хто й нині не боїться Бога. І він особливий. Його очі розплющені й дивляться людям у вічі. Колиш спитав Фану Бриж Борис Возницький: “Чого твій Христос дивиться?” Вона відповіла: “Час тепер такий, що Христос має дивитися людям у вічі”.

Міський голова Богуслава Ігор Никоненко (після того, як Безніско подарував Богуславу пам’ятник Ярославу Мудрому роботи Бриж, вони стали друзями) захотів такого ж Христа поставити у Богуславі. Це було вже по смерті Теодозії Бриж. Спитали у Возницького, чи можна пам’ятник продублювати в камені й коли той відповів: “А чому ні?” — одразу взялися до роботи.

На скульптурній фабриці у селі Демня біля Львова Ігор Никоненко за власний кошт зробив замовлення й на в’їзді в місто вже виготовили фундамент. Проте місцеві священики Московського патріархату, дізнавшись, який вигляд матиме та скульптура, одноголосно заявили, що не дадуть поставити такого Христа: “Не канонічний, мовляв, — католицький, — у нього ж ноги одним цвяхом прибиті. Як не послухаєте, поставите — поб’ємо”.

Никоненко запропонував поставити це розп’яття у Бережниці.

Так пам’ятник, який мав стояти у Богуславі, опинився в Бережниці. Тут уже чимало зусиль доклав Євген Безніско. Бо треба було знайти можливість для побудови фундаменту, перевезення 11-тонного пам’ятника та, головне, — переконати і священиків, і місцеву владу, що поставити такий пам’ятник у селі не крамола, а честь!

Щоб не дратувати ревних прихильників канонів, робітники з Демні виготовили та згори на арші приладнали православного хреста. І не забули про напис, що це подарунок Бережниці від Ігоря Никоненка — на той час міського голови Богуслава, адже пам’ятник виготовлений його коштом.

Що нам, згадуючи про Теодозію Бриж, слід ще пам’ятати?

Передовим те, що з усієї її величезної скульптурної спадщини — відлита в матеріал більш стійкий і невідданий часові тільки якась дешиця — 32 роботи. Що, на жаль, люди не знають спадщини Бриж. Що допущені й досі не виправлені кричущі помилки у підписах її скульптур у княжому Володимирі-Волинському, і великого князя Романа Мстиславича, що стоїть на території Свято-Успенського собору перейменовано на його батька князя Мстислава, а бронзовий Данило Галицький, що сидить у задумі над королівською короною і статусом короля досі не знайшов собі у княжому Володимирі місця...

Що досі стоїть без рук уже не один рік (одну руку вандалі відтяли на металобрухт, а другу довелось зняти вже музейним працівником) у музеї-садибі Лесі Українки в Колодяжному прегарна скульптура Мавки. Що хочуть демонтувати у Львові пам’ятник Юрієві Великановичу, неправильно зараховуючи його до тих, які підлягають декомунізації.

Ще треба пам’ятати, що найкращі творіння Теодозії Бриж — це її пластика, яка могла б прикрасити парки і сквери кожного українського міста.